

సా త్రా జి తీ : :

Śaṅkara
: : గర్వభంగము

(అనువాదములు నాటికలు.)

యే జ్ఞాన్
వెంకటసుబ్బయ్య చౌదరి.

సామ్రాజ్యతీ గర్వభంగము

అయిదంకముల నాటకము.

కృష్ణ
యే జెల్ల వెంకటసుబ్బయ్యచౌదరి
రుద్రవరము.

లెజవాడ :

ఆంధ్రప్రదేశ్ ఫాలయ ముద్రాక్షరశాలయందు

కె. కోటరామయ్యగారివే

ముద్రింపబడియే.

1933

సర్వస్వామ్యసంకలితము.

మొలకలు 1-0-0.

సాదాపాత్రలు 0-8-0.

విజ్ఞాపన

పాఠకమహాశయులారా !

నే నీ సాత్త్వికతీ గర్వభంగమును పొత్తమునైదువత్సరముల క్రిందటనే రచనాభ్యాసమునకై రచించియుంటిని. కారణాంతరములచే నింతవరకు ప్రచురింప వీలుకలుగదయ్యెను. నామిత్రులు కొందఱీపుస్తకమును దిలకించి అచ్చువేయించవలసినదిగా పలుమారులు ప్రోత్సహించుచు వలయుధనము భరింతుమని వచించుటచే దీనిప్రచురింప గలకొంటిని. ఇదియే నాప్రథమప్రయత్నముగ రచింపఁబడిన నాటకముగుటచే చనేకలోటు లుండ నచ్చును. కావున మాచదువరు లిందలి దోషముల మన్నించి నా కవి తెలిపినయెడ ద్వితీయముగ్రామున సవరించుకోగలను. ఇంకలికథ సందితమ్మకవికృతంగా పారిజాతాపహరణముగుడి గ్రహింపబడి నాయు మార్పులు చేయబడినవి. న స్త్రీగ్రంథముగ్రామునకు తగుప్రోత్సాహ మొసగిన ఆయుర్వేద పశువైద్య భూషణ డాక్టర్ యేజెళ్ళ శ్రీరాములుచౌదరిగారికిని నా యితర మిత్రులకును కోరినవెంటనే ప్రింటు చేయించి యిప్పించిన ఆంధ్ర గ్రంథాలయ పెన్స్ మేనేజరుగారగు కర్లపాలెము కోనండరామయ్య పంతులుగారికిని వందనములు.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

నా న హా య మి త్ర బృ ం ద ము

మ. రా. శ్రీ	నాదేశ్య సూర్యనారాయణ చౌదరిగారు,	రుద్రీవరం
„	దేవళ క్తుని లక్ష్మయ్య చౌదరి	„ గోళ్ల మూడి
„	బత్తిని వెంకట్రామయ్య చౌదరి	„ „
„	యా భద్రయ్య చౌదరి	„ „
„	ఏజెళ్ల శేషయ్య చౌదరి	„ రుద్రీవరం
„	ఏజెళ్ల కొండయ్యచౌదరి	„ పాములపాడు
„	జవ్వాది రాధాకృష్ణయ్య చౌదరి	„ కొంకణమాళ్ళూరు
„	మేడా వెంకటప్పయ్య చౌదరి	„ „
„	యా సూర్యనారాయణ చౌదరి	„ „
„	నల్లమల శివరామయ్య చౌదరి	„ „
„	పులిపాటి వెంకట్రామయ్య శ్రీష్టి	„ అన్నవరము
„	గూడపాటి పుల్లయ్య చౌదరి } (తాలూకాబోర్డు మెంబరు)	„ „
„	కుందా అప్పయ్య శ్రీష్టి	„ దేందుకూరు
„	యిప్పల కోటారెడ్డి	„ జయంశి
„	కాజా రామయ్య శ్రీష్టి	„ „
„	ఏజెళ్ల చిన ముప్పయ్య చౌదరి	„ రుద్రీవరం
„	నజ్జా కృష్ణయ్య చౌదరి	„ „
„	కొంపల్లి రంగారావులు } (పోట్లమాన్లరు)	„ మాగల్లు
„	దేవళ క్తుని నాగభూషణరావుచౌదరి	„ పోమవరము
„	కొల్లివర రామకోటయ్య	„ రుద్రీవరం
„	యా లింగయ్య	„ „

„	మేకు మస్తాన సాహేబు	„	„
„	కేతేపల్లి సంగయ్యశ్రీష్టి	„	„
„	యీ మల్లయ్యశ్రీష్టి	„	„
„	కావూరి వీరయ్యచౌదరి	„	„
„	మండల నాగయ్యచౌదరి	„	„
„	ద్వినేని గంగయ్యచౌదరి	„	ఇల్లూరు
„	గండేపల్లి బుగ్గిరా రావు	„	యంగివరం
„	అదిరాజు న గోస్వయ్య రావుగారు		
	దేశచాండ్య		పెరిటూరు
„	బెజవాడ కోటేశ్వరచౌదరి		
	(శ్రీరామబొమ్మల మొదల)	„	కొండాపల్లి

— —

ఇందువచ్చు పాత్రలు.

పురుషులు.

శ్రీకృష్ణుడు—కథానాయకుడు.

నారదుడు—దేవముని.

జయంతుడు—కృష్ణుని చెలికాడు.

ఇందుగిడు—నాకాధిపతి.

బృహన్నతి—దేవగురువు.

గంగాచార్యులు—యానవులగురువు.

గంధర్వులు—సందేసనమున కావలి గాయవారలు.

స్త్రీలు.

దుక్కిణి—కృష్ణుని పట్టనుహిషి.

సత్యభామ—కథానాయకి శ్రీకృష్ణుని ప్రియభార్య.

జాంబవతి
మిత్రావిన } కృష్ణుని భార్యలు.

శచీదేవి—ఇందుగిని దేవేరి.

కుటిల—సత్యభామ చెలికత్తె.

గ్రంథి
యే శక్తి వంకిటసుబ్బయ్య వాడరి.

కృతి సమర్పణము.

నిరంబంబరజీవియ్య, కృత్రిమముల, పరిమళము

పాఠములు, ముద్రాపత్రములను

మహారాజశ్రీ స్వస్థియ్య

ప్రజ్ఞాన సంకటప్రసాద చౌదరిగారికిని

సమర్పించుచు.

వేంకటాచలము

శ్రీ మహారాజశ్రీ స్వస్థియ్య

సమర్పించుచు.

సుదర్శనము }
10—8—33.

శ్రీ మహారాజశ్రీ స్వస్థియ్య }
సమర్పించుచు.

౬౦

శ్రీ అక్షీనరసింహాయ నమః

శ్రీ కారదాంబాయై నమః

సాత్రాజిత గర్విభంగము

నాంది

వాణిధివ! సీలలో హీ సున
శ్రీరామ గీర్వాణ మా
సేవారింబుని గొల్ప లోకజననిక
వీక్షించుటకే శేషశి
యాక్షణ జనాశ్రయంబున శభ
వ్యాపారిసంరంభియౌ
గోవిందుం డిడుఁగాత జేమముల మీ
కు మాకు నెల్లప్పుడు.

శ్రీ

సాత్రాజితి గర్వభంగము.

ప్రథమాంకము.

1 వ రంగము

(అమరావతీ ప్రాంతభూమి, వ రిజాతిపుష్పము కిరంబునఁ దాల్చి గానము పేయుచు నారకుఁడు ప్రవేశించి గానముఁ జాలించి)

నా—ఓహో! భావ తుని లీలాచరిత్రాస్వాదనాభిలాషను నఁ బ్రకృ
తిస్సపైత్యము నుద్ధరింపఁగగా. ఆహా! ఆమహానీయుని సేవాపరతం
తుంగువారల కెల్లప్పుడు నాదిమే సర్వకార్యసాధకమై
యుండి నితరకార్యములకు నుననుచొరకుండు టాశ్చర్యమా!
కావు. నీధిక్తు గర్వపా బులనై గుఱుమరచి హృషీకేశనామ
చింతనానానా న తిరి నుచుండి. (ఆగి) నేఁడియమరావతిని
దర్శించుట ఆ శచీబలశాసను లగౌరవంబుగాఁ బూజించినందుల
కేదియేనియొకలహనాటకము ప్రారంభింపఁదలంచి ఈ పారిజాత
పుష్పమునఁ గొని తెచ్చితిని. కాని ఈపుష్పకారణమున నింద్రు
నకు గర్వభంగ మెఱుఁగఁగలడు. (అనఁబించి) మంచి యుపా
యము పొడగట్టినది. దీనివలన విచిత్రమైన నాటకము గాగలదు.
ద్వారకాగర్భమున శ్రీకృష్ణభగవానుని దేవేరులలో సత్య
భామ నాందర్యవతి ననుగర్వంబున జగత్కారణుడగు శ్రీకృ
ష్ణుని సామాన్యనివలెఁజూచుచు రుక్మిణిమొదిలయిననపత్నుల
గేలి నేయుచు శ్రీకృష్ణుఁడు తన నెక్కుఁడు గారిమించు ననియు
నేవస్తువునైనఁ దనకుఁగాక యితరుల కీయఁడనియును మీఁడు

మిక్కిలి శ్రీకృష్ణుడు తనకు విధేయుఁ డనియుఁ దలంచుచు విజృంభించుచున్నది. కావున నీపుష్పమును వాసుదేవునిచే రుక్మిణి కిప్పించినసత్యభామ తనకాపుష్పము వలయుననికృష్ణునిగోరును. సత్యకోరికపై శ్రీకృష్ణుడు పారిజాతాకహరణోద్యోగి యగుట నిక్కము. తన్మూలమున నందోపేంద్రులరు వైరమున్నతి లుట నిక్కము. ఇంద్రునకు గర్వభంగ మొనఁగూడుటయు సత్యము. అటుల కాదేని సాత్రాజితీగర్వభంగ మగుటయైనఁ బొనఁగును. ఏదియైనను నాయాకలి దీరుభాగ్యమే కలుగును. (నిమిలితనేత్రుఁడై) ఓ సృష్టిస్థితిలయకారణా! భక్తవత్సలా! నీభక్తుఁడనగు నాకోరిక నెరవేర్చువుగాక.

గీ॥ అరయఁగఁ బివీలికం బాశ్రియజనివలకఁ

గలుగుజీవాళి నీసేవఁ గాంచలేక

ముక్తి నందరు సుఖఫలములను జెంద

రట్లుకావున నాసేవఁజిలందుమయ్య.

ఇదే ద్వారకానగరమునకు నడచెదఁగాక.

(నిష్క్రమించును - తేనెవాళిలును)

2 వ ర ం గ ము .

(ద్వారకానగరోద్ధానవనము - చతువతాతిస్సెపై - రుక్మిణి, కాంబతి, మిశ్రివింద.)

కాంబ—అక్కగారూ! సత్యాదేవి యె త్తెణ్యము నోచి జనించెనో కాని ప్రాజ్ఞేశ్వరుప్రేమసాగరంబున సంతతము విహరింపఁగలుగు భాగ్యమందినది. ఆమెయైన నాధునకుఁ బంచప్రాణములు నుప్పొంగును. ఆమె యడిగినకోరిక నెంతటికీప్తమైనను సాధించి సంతోషము కలిగించును. మొన్న నరకాసురకడనము నకు పైత మామెరు వలదనక కొనిపోయెను. నిజముగా మనమే యెందు లకుఁ గొఱగానిజన్మ మెత్తితిమి.

మిత్ర—నీ పెంతపిచ్చిదానవమ్మా! ఆ సత్యాదేవి యందచందముల ముందర మనయందము లెందులకు పనికివచ్చునని ప్రాణేశ్వరునకు మనయందుఁ బ్రీతి జనించును?

జాంబ—మనమాట యట్లుంచుము. అక్కఱరికన్న నాసత్యాదేవి, యందగఁజైయా?

మిత్ర—ఆయనకనల కామయే యంగఁజై.

రుక్మి—జాంబవతీ మిత్రవిందలారా! నాభునకు మనయందుఁ బ్రేమ లేదని తలచితిరా?

జాంబ:మిత్ర—అవును.

రుక్మి—అటు లెన్నటికిని జరుగదు.

జాంబ—జరిగిన విషయమున కేమందువు?

మిత్ర—జరుగుచున్నదాని కేమందువు?

రుక్మి—అదియేదియో నాకుఁ దెలియుటలేదు.

జాంబ—నర కాసురియుద్ధమునకుఁ బట్టపుడేవిని నీ వుండగా వదలి ముద్దుల భార్యయని కాదా సత్యాదేవినిఁ గొనిపోవుట?

రుక్మి—మన మెవర మారోరికఁ గోరితిమి?

మిత్ర—పోనీ, యిన్నిదింబులనుండి మనగృహం బెటు లున్నదో చూత మనియైనరాగూడదా? దాని కేమి చెప్పెదవు?

రుక్మి—మెలఁత! వినుము. ఒకపురుషునకుఁ బలువురుభార్య లుండిన సందరియిండ్లయందు నెట్లుండగలుగును.

మిత్ర—అట్లులైన నొప్పుకొనవలసినదే కాని సత్యభామామందిరము ననే బహుదినము లుండిన నెట్లు?

రుక్మి—మిత్రవిందా! ప్రాణేశ్వరుఁడు ఒకసాత్రజిత్తి మందిరంబుననే యుండుటలేదు, సర్వప్రాణికోటిమందిరంబులందున నిండియే యున్నవాడు. పరికించి చూచినవారల కగుపడును. అలక్ష్మ్య భావగర్వాంధకారులకు మాత్ర మగోచరం డగును.

మిత్ర— నీవేదాంతమే నాథునకు మిక్కిలిచులకన మార్గమునుఁ జూపుచున్నది.

జాంబ— సత్యాదేవి హేళనఁ జేయుటకవశము కల్గించుచున్నది అట్లా తోఁడిసవతి భర్తను వశపరిగాఁ జేసుకొని తా నొక్కతెయే సుఖము లనుభవించుచుండ నీ నున్నవలెయే జేడేసుమ్మా! మనముమాత్రము సత్యాదేవితె భర్త సౌఖ్యభాగ్యంబు ననుభవించఁదగిన వారమా?

రుక్మి— సకియలారా! ఇంతమాత్రము నే కే మన మామహానీయునకు నిందారోపణ మొనర్పఁ దగద. ఆమహానీయుని గుణగణంబులు వర్ణింప భక్తులకే సాధ్యమ. కాదు మన మేపుణ్యవశమ ననో భార్యలమై జనించితి మదియే మనకుఁ గల భర్తయందలిసౌఖ్యము. అపురాణపురుషుల నేనాభాగ్యంబుఁ దరించుటకన్నఁ దుచ్చుములగు కామము కేమిమీఁదలదు? నాగలుకు లేమీరు విశ్వసింపఁదలంచితిర యే కరమేమని నేనాభాగ్యమునే కోరుడు. భజింపుడు. భగవంతుడు భక్తులగువాఁడొరకల నెరవేర్చుట యందు సదాసంతోషచిత్తుడై యుండును. కావున మన మీ మిథ్యాసంసారబయదపాశమునుండి విడి క్తిఁగోరిన

నీ! పరమేశునిజకథాభక్తి జేయు లేక

సంసారిమిరంబు • చక్కఁ బడు న?

చక్రికథారసాస్వాదచింతన లేక

భవరోగకూషలంబు • బాయనగున?

శేకవనామసంకీర్తనంబు లేక

యామణాత్రయరాశు • లి కఁబడు న?

వైకుంఠపాదసేవాధర్మంబు లేక

యైశ్వర్యసిద్ధుల • నందనగున?

వలచి యచ్యుతుభక్తిభావంబు లేక

నిత్యసాభాగ్యములను రాజింపనగున?

మనసు కోల్పోవడం గలది కామంబుచేత
భక్తియను త్రోవ లేక యాభవము బాదు.

జాంబ—అక్కా! నీవు చెప్పినది యథార్థము

మిత్ర—మేమును నీయిష్టము నే నడచెదను.

రుక్మి—మంచిది. అల్లడే ప్రాణేశ్వరుడు జయంతసహితుడై వచ్చు
చున్నవాడు. ఎదురేగి నమస్కరింపమురంబు (అందరు నిష్క్రమించి మరల ప్రవేశించు కృష్ణజయంత లెడుటగా వత్తురు)

రుక్మి : జాంబ : మిత్ర—(నమస్కరింతురు)

కృష్ణ—కల్యాణులారా! మీ కందరినీ గుశలమా?

రుక్మి—జగత్తేమకరులగు మీరు నాథులైయుండ మా కన్నిట గుశలములే యొనఁగూడునుగదా.

జాంబ—సత్యము నచిచిరిపి.

కృష్ణ—ప్రాణేశ్వరీ! నాజ్ఞేయ శే నాకుఁ దెలియనివాడనే మీకుఁ
గుశలముల నెలులఁగూర్తున ? ఇందులకు నేను శర్తనా?

రుక్మి—నాథా! నాస్వాదయముఁ బరీక్షింపఁదలంచి పలికితివి కాని సర్వ
కారణుడవై విశ్వగర్భుండవైన నీకెయ్యదిగోచరము కాకుం
డున ? అంశట నీజ్ఞేయమే ప్రాణుల జ్ఞేయముగదా! అనుభ
వించువాడవును, అనుభవంపఁ జేయువాడవును నీవుగదా. అద్వ
యునఁ బ్రీతిబింబముఁ దిలకించుభంగి నీవే నీరూపమైన జీవులఁ
బరికించుచుందువు.

జయం—ఇది మెచ్చఁదగినదే. నా కొకయనుభవము గలదు. నాభార్య
నేనింటికి వెళ్లుటతోడనే నావైపున నూరక చూచుచుండ
నేమని అడిగితిని. యది నేనేనీవు, నీవే నేను; నాసౌందర్యము
నేను జూచుచుంటి నని బదులుచెప్పినది. నే నాలోచించి యా
లోచించి వెనుకవైపునఁ జూడగా నిలుపుటద్ద మున్నది. అంతట
సంతోషించి యూరకున్నాడను.

కృష్ణ—(నవ్వి) కిక్కణీ! యిది నారూప మెట్లగును? నేను సామాన్యుడ
గాని భగవంతుడ కాను.

రుక్మి—నాథా! యితరులవిషయము నెట్లుంచును. వేదములు, 'భగవత్స్వ
రూపమే భర్త యై కాంతలకు ముక్తి నొసంగు'ననుగదా!
కావున సతీధర్మమున నిల్లు వచింపడగదా?

కృష్ణ—సతీశిరోమణీ! రుక్మిణీ! నేనంతటివాఁడ నై నను గాకపోయినను
నీభక్తిమాత్రము సంతోషదాయకమైనది.

జయం—వయస్యా! యిటువంటి సాధ్వీలలామ యగు రుక్మిణీదేవిని విడిచి
యారు నెలవలకు సత్యభామామందిరమున నేయుండవలయునా
యేమి? ఇటులాడు నమృతభాషణములు వినుచు వేయేండ్లు
గూర్చుండినమాత్రము తనివితీరునటయ్యా?

రుక్మి—నాథా! భోజనవేళ యయినది, వెళ్లుదనూ?

కృష్ణ— మంచిది జయంతా! రమ్మ. జాంబవతీ మిత్రమిందలారా! రండు
(అందరు నిష్క్రమింతురు-తెరవాయిను)

(అకాశవీధి, నారదుఁడు, గానముతో)

నార—ఓవఱో? కార్యసాధకులకుఁ దమవేగము తెలియదు గదా?
చూచుచుండగ నెంతలో ద్వారకాప్రాంతమున కరుదెంచితిని.

మృ. అదె కాళింది తరంగ సంగత మహాహాసపరిభాషాల ము
ల్లదె బృందావనమధ్య సైకతవిశాలానందసంధాయి య
ల్లదె గోవర్ధనశైలనిర్మలతటాకాంభోజసంఘాత ము
ల్లదియే ద్వారక రాజసాధశిఖరంబాలోకితం బయ్యెడిగా!

వాసుదేవుఁ డిప్పు డెం దుండునో (అలోచించి) భరీ! నేనను
కొనినటుల రుక్మిణీదేవి సాధముడే యుండెను. ఇక నాశోరిక
లొనగూడినట్లే (నిష్క్రమింతును. తెరవాయిను)

శివరంగము.

(రుక్మిణీసాధము)

(కృష్ణ జయంతులు - రుక్మిణీ జాంబవతీ మిత్ర విందలు)

జయం—వయస్యా! సరకాసురకదనమునకు ననుఁ గొనిపోయెద నని యెంతమాయ జేసితివయ్యా!

కృష్ణ—జయంతా! నీ వాయుద్ధమునే తిలకించిన ద్వారకానగరము మరచియుండువాడవే. దైవవశమున నీ కది సిద్ధించకపోవుటయే మేలు.

జయం—అహా! నే నంతపిటికి ననుకొంటివా యేమి?

కృష్ణ—లేదు. నీనీడ నీవుఁ జూచుకొని భయపడు దైర్యవంతుడవు. పిటికికండ నీదేహముననే లేదు.

జయం—భార్యనుఁజూచి బంధువుల మరచు నీవు నన్నగతాళి సేయుట తప్పా? అటువంటి యుద్ధము లేబది చూచినాను. దేవా సురయుద్ధమున నిందునకు సారథిని నేను.

రుక్మి—నీ వక్క డెచట నుంటివి?

జయం—జగద్వ్యాపకుడనై యున్నాను.

అందఱు—(నవ్వుదురు)

జయం—మీరు నన్నేమి ఎగతాళిసేయుదురులే. అదిగో, రాయబారము. సత్యాదేవిదాసి

(భక్తేశము : కుటిల)

కుటి—దేవకీనందనా! జయము, రాజదేవేరులారా! నమస్కారము, బ్రాహ్మణశ్రేణురా! యంజలి.

జయం—అంజలి గింజలి నా నెత్తిమీఁద, బెట్టుకొననా నీశార్థం మీఁద బెట్టుకొననా?

కుటి—(నివ్వెరగందును)

కృష్ణ—(నవ్వి) జయంతా! యేమి కావలయును?

జయ—ఏమికావలయునా? నే నన నీ వెంత ఎగతాళి చేయుట మొదలు పెట్టితివో యీ ముష్టిదాసీమండకుగూడా పనికిరాక పోయితిని.

కృష్ణ—జయ! కుటిలని న్ను? నీ త ప్పేమిగలదు?

జయ—అవును నీవుమాత్రము ముగ్ధుల భార్యయగు సత్యాదేవి దాసి పక్షము జెప్పక ఎంత దెలిచాడనైన నాపక్షము జెప్పెదవా?

రుక్మి—బ్రాహ్మణనర్యా! అట్లుచువేల?

జయ—దేవీ! వింటివి కదా దీని ఎగతాళి; నే నన నింతచుల్కునయా? దీనిని నే నేమైన నంటినా? నాసీమండలకు మా బ్రాహ్మణుల జ్ఞోలి యెందులు? మొత్తముమీద సత్యాదేవి దాసిని పించు కున్నది.

కృష్ణ—జయంతా! నీ కేమైన చెము దున్నా?

జయ—మహానుభావుడ వదికూడా నా నత్తి పిగాడ బెట్టుము.

రుక్మి—లేనియెడల కుటిల యజ్ఞులమన గొజలి నైన నెలు లు టివి?

జయ—సరిసరి నీవుకూడా దానివైపున నే మాట్లాడడలొచితివి. నిజమే అనుకొన్నప్పు డనుకొన్నను సవతుల చుట్టరిక మెక్కడకు బోవుచు? ఎందుకు పనికిరానివాడను నేనే (వచ్చుచు)

కృష్ణ—ఓహో! నీకెప్పు డేడ్పులే పగిలెనుమగుచుదునే.

జయ—నీ వేమన్నను నాయేడ్పులే నన్ను క్షింభవలయును గాని యితరులు గారు.

కృష్ణ—పిచ్చివాడా! యూరకొనునా, ఎన్నరైన విన్న నె వ్వెదరు.

జయ—మీ రందరు నవ్వి బోవనిమగ్నాద యుండు పోవదులే.

కృష్ణ—(ఆలకించి) అరుగో నారదమనీదు? లేకెంచుచున్నవారిలు.
(పిమ్మట నారదడు పగవేళింప అందఱు లేచి నచుస్కరింతురు)
మునీంద్రా! యాపీత మలఃకరింపుడు.

(నారదడు గూర్చుండ నందఱును గూర్చుందురు)

నార—మహాత్మా! దేవకీనందనా!

గీ॥ హరుడు కమలగర్భుఁ డాపాకశాసనుఁ
డఖిలమునిగణంబు డలాత్మ నెవని
పాదపద్మములకుఁ డబ్రాత లొవర్తురో
యట్టినిపు మొక్కఁ డనగునె యీశ!॥

కృష్ణ—వసజాననాత్మజా! నాయుండలి వాత్సల్యమున నట్లందురు
గాక! మిముబోటిపెద్దల సేవింపనివారికి మగతి లభించునా?

నార—నందనందనా! సామాన్యులజీవిత మటులే యగును.

కృష్ణ—నేనుమాత్ర మేల సామాన్యుడను గాను?

నార—అవునా? నీలీలలు పురాణములై తేజరిల్లుచుండ నేల దాచెదవు?

సీ॥ మత్స్యరూపమున సోమకుఁ డ్రుంచి వేదముల్
సరసిజాసనున కొసంగ నెవఁడు
కూర్మమై మందరశిఖరంబు వైశెత్తి
సురల కమృత మిచ్చి డవలె నెవఁడు
క్రోడమై హేమనేత్రుని జంపి సర్వం
హమండలము లల్పి డయలరె నెవఁడు
సరసిహుఁడై పుత్రు డిరసించు హేమక
శివుఁ బరిమార్చినశ్రేష్ఠుఁ డెవఁడు
బలిని బాతాళసీమకుఁ డబంచె నెవఁడు
దుష్టజనపాలమస్తముల్ డ్రుంచె నెవఁడు
మొనసి రావణుఁ గూల్చుఁగా డమూల మెవఁడు
అట్టి జగజ్జెట్టి నీవె కాదా? రమేశ!

మఱియు,

గీ॥ గోపసతు లెల్లరును మానికొటి కాదె ?
నీవు వైకుంఠుడవు కావె? డయీ విదర్భ
రాజనందన యిందిరాశ్రమణి కాదె?
అదిశ్రేష్ఠుండుగాడె? తాళాంకుఁ డనఘ !

రుక్మి—పరమాత్మునిదివ్యావతారలీలలు మీవలనఁగదా వినఁగల్గితిని.

జయ—వచ్చురుచి బ్రాహ్మణునకుఁగాక యితరుల కెటుంగఁ దరమా?

కృష్ణ—సంయమివర్యా! తా మిప్పు దెచ్చటకుండి వచ్చితిరి? ఎచ్చట నేమి విశేషములు తిలకించితిరి.

నార—(తనలా) నాకై నేను చెప్పుకొనవలసిన అవసరము లేకుండ గనే భగవంతుఁడు ప్రసన్నుఁ డగుచున్నాఁడు (ప్రకా) వాసు దేవా! నేను బహుదేశంబుల జూచివచ్చితిని,

కా! శ్రీకంఠు భజించి నీరజభవుఁ * నేనించి మోదంబుగఁ బాకారిం గని వంశనోభవససాభాగ్యంబు వీక్షించి నుల్లొకప్రాభవపారిజాత మంట నాలోక్కించి, వెతుంతు భూలోకంబందున కేగి చూతమని నిక, లోనంచి నిక గాంచితిక,

ఇదియే నందసవసపారిజాతపుష్పమి (కృష్ణునకిచ్చును.)

కృష్ణ—సాందర్యమునందు సారభవిశేషంబునందు పుష్పజాతులం దద్వితీయము.

రుక్మి—ఇట్టిది మన యుద్యానవనమం దెచ్చటను లేదు. ఆహా ఏమి ఈ పుష్పరామణీయకము!

నార—విదర్భ రాజకుమారి! రామణీయక మొక్కటియే కాదు, మహామహిమంబులును ఈ పుష్పమన విరాజిల్లుచున్నయవి.

రుక్మి—అవి యేవియో వినఁ గోరెదము.

నార—సావధానవై వినుము.

ఉ! ఎండకు నెండ దగ్గి నిడఁచేనియుఁగాలదు నీట నాన దు

ద్దండత తోటియందు నిడిదంపిన నజ్ఞువు కాదు తీవ్రమా యెండల తైత్తిమిచ్చుఁ జలినిం గడు నుష్ణమొనంగు భాగ్యము లై డగుఁ గోరై లొక్కక్షణమే యొడి నిండు నిజంబు రుక్మిణీ.

నీ! ఈపుష్ప మే కాంతఃప్రాపున నుండునో

య కాంత కైశ్వర్య * మలరు నెపుడు

నీ నూన మే నారియింట భాసిల్లునో

యానారి గౌరవమందు నెపుడు

నీ విరి నే లేమి యిష్టతఁ దాల్చునో

యా లేమి సౌందర్యముండు నెపుడు

నీ నుమ మే యింతిదోసిట నలరునో

యా యింతి యీహితంబగును నెపుడు

యా కుసుమ మహిమంబున యిట్టికోర్కె

లైన తానంతనొసఁగూడు యిట్టి నెంచి

భక్తిమై పూజనేయునే యిట్టి కైన

భవ్యతరగాతి! భిష్మభూపాలపుత్రి!

రుక్మి—అహ! ఇట్టి పుష్పము ధరించు శచీదేవి భాగ్యమే భాగ్యము గదా ?

జాంబ—అక్కా! ఈ పుష్పము నీకుఁ దగినది నుమా.

మిత్రీ—నిజము, ఈ పుష్పమున అక్కగారి పతివ్రతానిదానము జగము వ్యాపించినట్లు సౌందర్యమున ప్రకటలదు.

జాంబ—అలాగా! మీ రెల్లునిట్లు లెఱుంగనివారివలె వచించుచుండిన మాత్రమున నావయస్సు దుష్పొంగి పుష్పమిచ్చునని తలంచి తిరావీమి? కల్ల అది సత్యాదేవి భాగ్యమే.

మిత్రీ—మేముమాత్రము భార్యలము గామా?

జయ—అయిన నేమిసంతోషము చేసెను యెక్కడ నుండునో వారిచే యనుభవము.

కృష్ణ—మనంద్రా! బహునాయకీవల్లభుండనగు నే నెవరి కీపుష్ప మీయ బాడియగును?

జయ—ఒక్క భార్యగలవాఁడను నేనే. నా కాపుష్ప మిచ్చితివేని-(తల యూపును).

నార—కేశవా! బహునాయకీవల్లభుండవు మాత్రమేగాదు. విశ్వ భర్తవు. విశ్వమయుండవు. నీవెఱుంగని దెయ్యది గలదు ? భక్తవత్సల బిరుదాఁకితమునకు కళంక మాపాదంపకయుండ దలంచితివేని నీ కది గోచరమగుటలేదా ?

జయ—అదిగో కుటిల చూచుచున్నది! ఏమే కుటిలా! నీ కిప్పింతునా?

(అందఱు వచ్చుదురు)

కుటి—విప్ర! వర్యా! మాదాసీలజోలి మీ కెందుకు.

జయ—లేదే. నోరూరుకొనక యడిగితిని.

కృష్ణ—(శనలో) నారదుని పలుకులు రుక్మిణి కీయవలయుననియే బోధించుచున్నవి. ఆమెయే భక్తశిఖామణి. భక్తులకోరిక నెరవేర్చుటకన్న నా కానత్యభామ కాదు - ఏదియైనను ఇష్టము కాదు. (ప్రకాశము) రుక్మిణి! ఇదిగో! పారిజాతపుష్పము. ధరించుకొనుము. (ఇచ్చును)

రుక్మి—(అందుకొని) మహాభాగ్యము. పాణిశేష్యరా! ధన్య నయితిని. ఏమి నాజన్మసుకృతము, పుణ్యసంపద.

చ॥ నిరతము స్వర్గసీమను సఃనింద్యమహామహిమంబుఁ గాంచి నిర్జరనగరోపకాననప్రసాధితకాగ నురేంద్రుజాయ తాఁగర మరుదారఁదాల్చెడి యగణ్యనుమంబగు పారిజాత మీత్తతి లభియించె నాదునుకృతం బదియే మొ ముకుందుప్రేమచే

నార—తథాస్తు.

కృష్ణ—రచణీమణి! అద్ది యంతయు సురమునికి మన యందుఁగల వాత్సల్యవిశేషముకాని. నా ప్రేమ కారణముకాదు.

నార—మధుసూదనా! నీ ప్రేమయే లేకున్న నావాత్సల్యమెందులకుఁ బనికివచ్చును?

రుక్మి—ముసీందా! మీవాత్సల్యమునను, నాధునికృపావలోకము నను నేను ధన్య నయితిని.

నార—నిక్కముగా ధన్యవయితివి. రమాసతీ! ఇంక సర్వశ్రేయములు నీయిచ్చానువర్తనములు. నీ పనినఁ దిరస్కరించుచు నావలె సౌందర్యవతి లేదని విజ్ఞప్తిగుచు నేవస్తువునైన గోపాలుఁడు తనకుఁగాక ఇతరుల కీయఁదలంపఁ డనియు గర్వమున మెలంగునత్యభామ కిచ్చుడు తప్పక గర్వభంగ మయినది.

బాంబ—ముసీందా! నిజముగా నత్యభామకు గర్వభంగ మయినట్లే.

మిత్ర—నేనును నొప్పుకొందును.

జయం— నే నంతకంటెముందే చెప్పెదను (కుటిలవైపుఁ జూచి) ఏమే
కుటిలా! ఇదిగో, ఇదిగో! నామాటమాత్రము మీదేవి కెఱిం
గింపఁజోకుము. మీయాయన తిథి నూఱకే పెట్టించెద
జాంబ—జయంతా! ఇదివరకే అవమానము నందినదాసి నేల హాస్య
మునకు గుఱి నేనువు.

నార—సత్యాదేవికి గర్వభంగ మయిన దానికిమాత్రమేల కాకుండును?
మిత్ర—పాపము! ఈవిషయము దెలిసిన సత్యభామ ఏమనుకొనునో
గదా.

జాంబ—ఏమనుకొని చేయున దేమున్నది

జయం—కాఁగలకార్యము గంధర్వులు దీర్చిరి.

కుటి—(తనలో) అకటా! ఏమి వీరియొగతాళి? కృష్ణుఁ డెంతమాయ
లాడు. అవసరము వచ్చినప్పు డన్నిటక్కులు వచించి నేఁ డిట్లు
సత్యభామను గేలినేయింపఁదగునే? కానిమ్ము. వీరియొగతాళిని
మాదేవి కెఱింగించి తగినకౌస్తి జేయించెద.

జాంబ—కుటిలా! ఆలోచించెదవేమిటి?

జయం—అప్పుడే యేదియో పన్నుగడ నాలోచించుచున్నది. పాప
మీకుటిలముఖ మెంతచిన్నజోయినదో. చూడుఁడు

కుటి—(తలవంగుకొని.) దేవీ! సెలవా?

రుక్మి—కుటిలా! సత్యాదేవి నడిగితినని వచింపుము

జాంబ—ప్రాణేశ్వరుని పారిజాతపుష్ప మిచ్చి పంపఁగలమని జెప్పము.

జయం—జయంతుఁడు స్వస్తిజెప్పు ననుము.

మిత్ర—మిత్రవింద హారతు లిచ్చుననుము.

(కుటిల నిష్క్రమించును. తెరవారిలును.)

గద్య

ఇది శ్రీ వేదశైల లక్ష్మీనృసింహ కరుణాకటాక్ష వీక్షణ లబ్ధ కవితా
మధురభాగధేయ సూరిజనవిధేయ యేజెల్ల వేంకట నుబ్బయ
నామధేయ ప్రణీతంబైన సాత్రాజితీ గర్వభంగమున
పృథుమాంకము.

శ్రీ

సాత్రాజితి గర్వభంగము.

ద్వితీయాంకము.

1 వ రంకము

[సత్యభామ సౌధము పాస్సుపై బయండిన సత్యభామ]

కుటిల—(ప్రవేశించి) సత్యాజేవి! లెమ్ము. లెమ్ము. నీకీగాధవిద్రో
యెక్కడ చాపురించినదమ్మా.

సత్య—లేచి (కూర్చుండి) కుటిలా! ఇంత తొందరగా నిదురలేపితి
వేలనే. పాక్షిశ్వరుడు వచ్చుచున్నవాడాయేమి?

కుటిల—పాక్షిశ్వరుడు లేడు మానేశ్వరుడేలేడు. ఇంక నీ కాపాక్షి
శ్వరునిమీఁద మరులు పుట్టుచున్నవి గాబోలు.

సత్య—కుటిలా! అటు లనెదవేమి?

కుటిల—అనవలసిన దంటిని, తప్పా?

సత్య—ఏమిజరిగినది.

కుటిల—నీనాథునకు సత్యాజేవి మందిరమునుండి రుక్మిణీదేవి గృహ
మధ్యమువరకు కాలు జరిగినది.

సత్య—కుటిలా! నీ వనినది నా కేమియు స్ఫురించుట లేదు.

కుటిల—మొట్టమొదటనుండియు నామాటలే నీకు స్ఫురించిన యిట్టి
గతియే వట్టడుగదా.

సత్య—(భయమున) కుటిలా! గతియా నాకు గతియా ఇదే మిట్ట
లాడెదవు. కారణమేదియో వడిగా వచింపుము నామనము
తందర జెందుచున్నది.

కుటి—అమ్మా! మీరు చెప్పినటుల రుక్మిణీదేవి మందిరమున
కరుగునరికి తగవులజడదారియగు నారదముని యేతెంచెను.

సత్య—వచ్చి.

కుటిల—పారిజాతపుష్ప మను నొకదానిని దెచ్చి నీనాథున కిచ్చెఱు.

సత్య—అది నాఁగొరకై తెచ్చుటలేదా?

కుటిల—నీకా? పుష్పమా? అమ్మా! అంతటిభాగ్యము నీవు నోచి
యుండినఁగదా.

సత్య—ఏమైనది.

కుటిల—రుక్మిణీదేవికి ప్రిప్తించినది.

సత్య—ప్రితేశ్వరుఁడె యిచ్చెనా?

కుటి—ఇంకెవ రొసంగుదుగు?

సత్య—నమ్మఁజాల. హాస్యమునకు నే నేమివచింతునో యని పలుకు
చుంటివి. కాని ప్రితేశ్వరుఁ డేమి, ముద్దులభార్య నగు నా
కాపుష్పము నొసంగక రుక్మిణి కిచ్చుటేమి!

కుటి—దేవీ! నీ కింత పిచ్చిప్రేమ యుండుటవలననే కృష్ణుని నమ్మి
మోసపోవుచుంటివి. అది రుక్మిణి కిచ్చుట యన తృప్తి నొంద
వలసినదే. కాని—

సత్య—సంకయింతు వేల?

కుటి—హృదయశకలాయత్తమగు నిందావాక్యములు సహింపఁదగి
నవి కావు.

సత్య—(కోపముతో) నను నిందించిరా? ఎవరు?

కుటి—జేవీ! ఎవరై వనెమి. గతించినదానికిఁ జింతించిన ఫలముండునా? మధ్య మీభార్యాభర్తలకు కలహకర్తను నేను గావలసి వచ్చును. ఏమో, నిమ్మళముమీఁద నీవే తెలుసుకొనఁ గలవుగదా.

సత్య—కుటిలా! ఇదివర కిట్టివిషయములు జెప్పక దాచుచుంటివా?

కుటి—అమ్మా! లేదు. నీకుగాక నాయాత్మబంధువు లింకొకరికి విచపింతునా.

సత్య—అటులయిన సంశయమేల?

కుటి—మీకుఁ గలహ మేల కల్పింపవలయునని.

సత్య—ఎట్లులై నను దప్పునా? వివరింపుము.

కుటి—అట్లు నీనాథున కిచ్చినపుష్పమును నారదసంబోధనచే రుక్మిణీదేవి కిచ్చెను. అంశట నారదుఁడు రుక్మిణీదేవిని నుబ్బించుచు సత్యభామ కిఁక గర్వభంగ మగునని నెడువ, జయంతుఁడవునన, జాంబవతీ మిత్రవిందలు సవ్య, రుక్మిణీకృష్ణులు మానము ధరించిరి. జేవీ! వారి హేళనము వినిచుండిన నాకెంత చిన్నదనము గలిగినదని వచింపను. దుఃఖము పొంగి పొరలి వచ్చుచుండ వారి యెదుట నీకు మరింత యవమానము గలుగునని యాపుకొని నిలువలేక వచ్చుచుండ జాంబవతీ మిత్రవిందలు జయంతుఁడు నారదుఁడు ఎగతాళిమాటలాడిరి. దాసి యగు నాకే యట్టిమాటలవలన హృదయము పరివరివిధములఁ బరుగెత్తినది నీవే స్వయముగా విన్నచో నెట్లుండఁగలదో?

సత్య—(కోపమున) కుటిలా! గోపాలుఁడు- వెన్నదొంగ- నిక్కముగా నన్నిట లనిపించెనా?

కుటి—జేవీ! ఎన్నడైన మీతో నబద్ధము లాడియుంటినా?

సత్య—(విషాదము) అకటా! కాలమహిమ. సకల రాజవందితపదాంభోజాండగు సత్వాజిత్రావేంద్రుని ముద్దుకూతునై, హరికిఁ

బ్రీయంపునతిన్తై, పదునారువేల గోపికాస్త్రీలలో, అష్టభార్యలలో నీకన్న నుండరియుఁ బ్రీయంపునతియు లేదని మెప్పులు వచించిన పతి, సపత్నులయెదుట నొకసన్నావ్వసి దూరుచుండ విని సహించునని వినవలసివచ్చెఁగదా! నేఁడెట్టిదుర్దినము! ఎట్టి యవమాన మందతిని! ఆ నారదుఁడు నేఁడేలరావలయును? వచ్చిన పారిజాతపుష్ప మేల తేవలయును? తెచ్చి యిచ్చకమున రుక్మిణి కిప్పించిన సిప్పించుఁగాక - నాసపత్నులయెదుట నాకు గర్వభంగమగు ననుపశ్రంస యతని కేల? వచించుగాక! నాకుఁ డిది విని సహించఁగదా! హా! విధికృతము! అవమానము దర్శరము! భరింపఁజాల, భరింపఁజాల! నిక్కముగా భరింపఁజాల.

సీ॥ నిలుమన్న సచ్చోట • నిలిచెడి నాథుండు
బాస లెట్లుల నేఁడు • తోసె చనియె?
సర్వంబు నీకె యుంఁచు వృద్ధయేశుండు
పారిజాతము నట్లు • పగుల కీచ్చె?
వనఁబాసి యొక్క - తుణుం బుండ నేరిని
పతి యెట్లు రుక్మిణీవంచ నుండ?
అలిగి యైనను నెదుఁరాడని పాణేశుఁ
డెట్లు లొడులు నన్ను • దిట్ట నోరె?
గీ॥ చూడ నియ్యది నాకర్మ • చోద్య మగునొ
రుక్మిణీదేవి పాప్తమో • హాళికాదు;
ఏది మూలము కుటిల! యింకేది సుఖము
మానభంగంబు భరియింప • నొనె? చెవుమ.

కుటి—దేవీ! యూరడిల్లుము చింతించిన ఫలము లేదు.

సత్య—కుటిలా! ఊరడిల్లు మనియెడవా! ఇంక నా కీలోకమున నూరడిల్లి యనుభవించు సౌఖ్యంబు లున్నవా? అయ్యో!

ఉ॥ నన్ననయంబు గౌరవమునంబునఁ బ్రేముడి మెచ్చునాథుఁ డీ
చెన్నున మాయలం బరపి • చెంత వసించిన నా సపత్ను లె

న్నెన్నియో పల్కనూరకొనెనే? మునిపల్కులకేని మాటుపే
రొక్కన్న సహింతుఁగాక నికఁ యోమలియేగతి నూరడిల్లుదుకా.

ఈ గృహంబులు, (భూషణములు దీసి జడ విప్పివైచుచు) ఈ
భూషణంబులు, ఈ శమంతకమణి, ఈ ధనరాసులు, ఈ దానీజన
ములు, ఈజీవితము, నాకేల? భరింపఁజాల. నిక్కముగా భరింపఁ
జాల.

(తెర వ్రాలును.)

(ప్రవేశము : కృష్ణజయంతులు.)

జయం—వయస్యా! నీ కా పిచ్చి యింకను వదలలేదటయ్యా?

కృష్ణ—(నవ్వి) జయంతా! నీకు హాస్యమనిన సంతపిచ్చియో నాకు
సత్యభామ యనిన సంతపిచ్చి.

జయం—అపిచ్చియే యింతవరకువచ్చిన దని యెఱుంగఁజాలవుకాబోలు!
మున్నొకసారి నా భార్య యలిగియుండఁగా బ్రతిమాలుట కేగి
పాదస్పర్శనభాగ్యము లభింపఁ దిరిగివచ్చితిని. ఏ మయినను
మాబోటి బాపలకు చెల్లుబడిగాని మీరాజులకుఁ దగునఁ
టయ్యా!

కృష్ణ—జయంతా! సాత్వాజీదేవి నీభార్యవలె నవివేకిని యను
కొంటివా.

జయం—ఎవరి భార్యలు వారికి ముద్దేయగును గాని -

కృష్ణ—అదికొంచెము బయలుపెట్టుము.

జయం—అబ్బా! ఎంత లౌక్యముగా మాట్లాడుచుంటివి. అవును, నీ
వలె నాభార్య మంచిది యని చెప్పుకొనుటకు మాత్రము నేను
తెలివితక్కువవాడనే. భార్యాపరాధవము బట్టలో తొడపా
శము వంటిది. కావుననే మీవంటి మహనీయుల కెట్లుగా
కందియున్నను బయల కగుపడ నేరదు.

కృష్ణ—జయంతా నీకవితాధోరణి నా కర్థ మగుటలేదు.

జయం—అర్థం - నాశార్థం! నీకర్థము కాలేదా? చెప్పెద వినుము.
సత్యభామ గడియ కొకసారి యలుగుటయునైన నెరుంగుదు
వుగదా? ఇప్పు డామె సారిజాత మీయ లేదను నెపమున
నేమి యొనర్చునో యని నాకు భయమగుచున్నది. ఒకవేళ
నవమానమే జరిగినచో లోకమున నపవాదు చిరస్థాయిగా
నిలుచునుగదా. ఆలోచించుకొనుము.

కృష్ణ—(నవ్వి) జయంతా! అది నే నెఱుంగకపోలేదు. కీర్త్యవకీర్తులు
లోకమున వెదజల్లుటకే నారదునిచే నిక్కార్స ముపకృమిం
పఁజేసితి. ఇందువలన సత్యభామ కొకింతజ్ఞాన మలవడఁగల
దని తలంచెద.

జయం—నీ యిష్టమువచ్చినట్లా చరింపుము. లోకనాటకనూత్రీధారుం
డవగు నీ కీనాటకమునఁ బాత్రీలు తక్కువకాఁగలవా యేమి?

కృష్ణ—రమ్మ. (జయంతాఁడు వెనుకరా కృష్ణుఁడు ముందు నడచు
చుండును).

జయం—(నిలుచుండును).

కృష్ణ—(వెనుకజూచి) జయంతా ! నిలుచుంటి వేమి ?

జయం—ఏమి చేయుమనియెదవు ?

కృష్ణ—రమ్మ.

జయం—ఎచ్చటకు ?

కృష్ణ—సత్యాదేవి మందిరమునకు.

జయం—ఇది యెవరి మందిరము?

కృష్ణ—ఇది సత్యాదేవి మందిరమా! (తేటిపారఁజూచి) ఓహో,
నిజమే. పొరపడితిని.

జయం—నెచ్చెలీ! సత్యాజేవి మందిరమునే యానవాలు పట్టనేర
కున్నవాడవు, సత్యాజేవిని నైత మానవాలు పట్టలేక దాసి
యగు కుటిలను సత్కరింతువా యేమి ?

కృష్ణ—(నవ్వి) జయంతా! నీ హాస్యమున కేమిగాని సత్యాజేవి
మందిర మిట్లు కాంతిహీన మై యున్నదేని? ఎవ్వరు కాసరా
రేమి ?

నీ! చారుణంజరమధ్యఃకీరంబులను జేరి
చదివిపు మ డెడికియ లేరి

మొనసి హంసలను బగిమోద బు టారఁగా
ఁ డిపించుచుండెడికడతు లేరి

తాళగతులకు సరఃచారుగా నెమలుల
నాడించుచుండెడియతివ లేరి

నునుగోల్లఁ దంతులఁ నొరయుచు విజృంభ
బలికించుచుండెడిలలన లేరి

నేను వచ్చెడుచప్పుడు ఁ వీనదోయిఁ
బడినయంతె నె రిప్పుడు ఁ వచ్చు సత్య
భామ నేఁ డేలరాదు! విభ్రమము తోఁచె;
నకట! సత్యాగృహం బిట్లు ఁ లగుట కేము.

జయం—ఎక్కడ నేర్చితివయ్యా యీ టక్కరి కన్నుగడలు? ఇట్టి
వాడవు కనుక నే సత్యాజేవియొద్ద సాగించుకొనుచుంటివి. అయి
న నీ సాగుబాటు నేటితోఁగాన బయలుపడదు.

కృష్ణ—జయంతా! సత్యపామ కోపము నెంతలో మాయగా,
నేతునో తెలిసికొందువులే.

(నిష్క్రమించును.)

జయం—అనుభవించెదవులే. పామ్ము.

(తెరవాల్లును)

[విగతభూషణయై నేల పడుండియున్న సత్యభామ]

కృష్ణ—(హాసేషించి విగతభూషణయై పరుండియున్న సత్యభామ దరిఁ గూర్చుండి) సత్యాదేవీ! సత్యాదేవీ! ఇదేమిరీతి! ఈ చెయ్యి నా లేమిటి! ఏల యిల్లకటికిరానేల విశ్రమించితివి? మద నచాక్షములఁ బోలు నీ కన్నము లేల మూడిచితివి? నూపుర ప్రికాశమీ నముగు నీ పదసరోజంబు లిట్లుల కాంతిపిహినత జెందినవి? నీ యాభరణము లేమాయెను? ఎవరిపై నీ కి కోపమా?

సీ! పేమభాజనమును • గామించుకనుదోయి

పొలయల్కు ననువంచుఁ • బూననేల

అగరుచందనపూత • లలగు నీ దేహ మీ

మలినవస్త్రము గట్టి • మాపనేల

కరిదంతమాలనన్చు • నిసించు చెక్కిలి

గతినాంగుశీస్పర్శ • గరుపనేల

హంసతూలిశిష్యా • నలరుచుండెడిమేను

పలుగురాలఁ బరుండి • బడలనేల

తలఁపగ శిరీషకుసుమపేళలఁగి మించు

మానసము నట్టిచింతల • నూననేల

అలసటను జెందనేల? యీయల్కులేల

చారుతరగుణసీమ! యోసత్యభామ!

ని నీ కళింపాపాణశయ్యాతలంబునఁ బరుండఁజేయునటు లాగ్రహమూఁ గల్పించిన యా గొప్పతప్పిద మెవరిదో వచింపుచు. వారిని దగురీతి శిక్షింతును. (చేయి నడును)

సత్య—ఓయీ! కపటనాటక సూత్రధారి! ప్రాణనతీ వంచకా! వెన్నదొంగా! నీ టక్కరివనయంబుల నా మాందర వచింప వచ్చితవా! పొన్న (తన్నును)

కృష్ణ—(నవ్వి) అలికుంతలా! నీ తప్పనకు నీ వెట్లు శిక్షించుకొందు పని యరని నీవే నన్ను శిక్షించితివి. సంతోషము. కాని

చ! అనవరతంబు నీవె సతి * వంచు మసాబున నెంచు నన్ను ద
 న్ని నపొయల్క కే వగవ * నీచ్చుమపాదనరోడవాంబు మ
 త్తనువున దాకి కందెను * దా యని నితయెనర్దు; నింతినై
 నను నను నేలు మీయలుక * న్నాయముగాద నుమా! తలోదరీ!

సత్య—(కూర్చుండి) కృష్ణ! ఏమీ! నీ టక్కిరిపేమలు నమ్మి
 మోసపోవుద నని తలంచితివా? చాలింపుము నీ రచనా
 పగిలబ్బములు.

కృష్ణ—అలనామణీ! ఇవి యేటిమాట ల? నీ చరిత్ర మాశ్చర్య
 ముగా నున్నదే ?

చ! నున సరియంగ నెంచి యిటు * మార్గము బస్సితో, నవ్వులాటకో
 నను వెరపింజూచెదవో, * నాయెడ సక్కిపు తవ్వు గల్గెనో,
 నిను నెవరైన మోసఁగిన * సేనా లంగర జేసియుండిరో,
 వనరువానేత్ర! నేచ. కగఁజేడిన? కోక మడేల చెప్పవే?

సత్య—గోపాలకృష్ణా, నను బలుకరింఁగము. నీవు నాకుఁ బగవాడవు
 కావు. ఇవ్వుడవు కావు. నిన్ను పెరిక్షింపఁ దలకొనునంతటి
 దానగాను. నాకిర్లమనకు నీవేమి చేయఁగలవు నీ హృదయ
 సీమయందు ననుదినము నే యితి తాండవమాడుచుండునో,
 ఏకాంత యనిన నీ పంచపాణిముల సమర్పింపఁదలంతునో,
 ఏలలనాశిరోమణి నీ వాసంగునవి కైకొనఁగలుగునో, ఆ యువ
 తిని జేరఁబొమ్ము. అచట నీ వినయములఁ బ్రదర్శింపుము.
 నీకున్నగడల సాగింపుము. లెమ్ము. పొమ్ము.

కృష్ణ—సాత్రాజితి! ఎన్నడైన యిట్లులాడియుంటివా? నా హృద
 దయ మెరుంగనిదానవా? నీవుగాక నా కెవరు ప్రియలు
 గలరు? నే నెవ్వరిని జేరఁగలను? కల్ల, అటుల నితరుల నాశ్ర
 యించుట కల్ల.

సీ॥ లలితపల్లవభోగశుభదనుభవయైన

కోయిల శిశిరంబుఁ గోగుకొనునె

వికిచుట్టినూ, మాఁ గింజఃజి వల దంచు

అభి కేతకీనవములకుఁ జనునె

చిటుతివెన్నెల సగ్గుఁ గనిహసించి చుకోర

నుతి ప్రేమ మిడియె డి గానవడునె

ఘనమృణాళీయుఁ గాసారమున బాసి

కలహంస మడుపుల వలచి చనునె

గీ॥ క. కంజరసౌభాగ్యగిరిముఁ దోసి

కీగి మిలఁ గుటకములకుఁ గేళిఁ జనునె

నకలసౌఖ్యవహాబు కాశాననమైన

నిన్ను నిడనాడీ పరులతో నెలువఁగలనె?

సత్య—ఓయీ! కైతివనచోనె పుష్పశీలా! గోపాలా! ఎట్టివన్ను
గడఁగఁ దాల్చుచుంటివి నీ వెని, రచించిన రచింపుము.

గీ॥ సార, సత్తవై, పుష్పములు పగిది

భావనానిధి రచనానిధిని కరిణి

ప్రేమ తగునై నీవచఃప్రీతి నాకు

తా తిఁ గూర్చుదు కృష్ణ! నిశ్చయశయముగ.

కృష్ణ—మూసీ! నా ప్రేమకుఁ గారణం నీవుగదా? నాహృదయ
రంజనమతివి. నా ధనమవు, నా సకలము నీవుగదా. నీవుగాని
దేది నా మనసు రంజింపఁగలదు? అనవరతము నీ చెయిదములే
నా మనసునందు నిలిపెదను. నీ సౌ దర్యలతోసౌభాగ్యమే
నాచూడుకులఁ గలిపెదను. బరులప్రేమల హృదయము
నుండి దులిపెదను సతుల నలిపెదను. ఆనందించెదను. నిద్రిం
చెదను. ఇతరుల భిలపింతునా? ఇండ్ల లకు నాపరమాత్మయొక
సాక్షి. నాహృదయ మొకసాక్షి. వేరుసాక్షి కావలయురా?
నెరకానురంజిదనమునకు నీమి గోసపోవుట నీ వొకసాక్షి.

సత్య—నిజము. నీహృదయ సాక్షికిని నా పరమాత్మసాక్షికిని నాసాక్షి
కిని పారిజాతపుష్ప మొంటియే సాక్షి.

ఉ॥ ఈపరిపాటి నీవు వచియింపగ నేర్తునటంచుగాదె నీ
వా పువు రుక్మిణీసతి కొంపగిరి వంశయై చాలు నేడు నీ
వీ పరికింబు దాల్చి నీ * నెలయు మోసమునేయవచ్చితే!
కౌ పలుగాకి నీదయయె యున్నట్ల నన్నట్లు నేయును, డెడిక.

కృష్ణ—రమణీమణి! పారిజాతపుష్ప మిచ్చుటకు గారణము లేక
పోలేదు.

సత్య—నవత్నులచే సనరానిమాటల నాని చుటకును గారణము
గలదా?

కృష్ణ—ఎవ రనిరి?

సత్య—విన్నవారే.

కృష్ణ—పిచ్చిసత్యా! యిది యెందున నమ్మితివా? ఎవరో మన
యరువురమధ్య తగవుబట్టలకై వచ్చిరి. ఇటులు నమ్మి
యలుకఁబూనట తగునా? నాహృదయ మీ వెఱుంగఁగిరియా?
నా వంచప్రాణములు నీసేవాభాగ్యమున కెదురుచూచు
చుండును గదా. అట్టియెడ న న్నొవ్వినాడ నీకు మనసు
గల్గెనా? తెమ్మి. నీయలుక మీనును. న న్నెంగిసామ్రాజ్య
వీరంబున కధిపతిని జేయుము. యవతిధిగృ మనుసరింపు. *
నీ ప్రణయచూడ్కుల మైసింపుము. నాతత్వం మన్నింపుము.
సత్యా! యింక నే నేమనఁగలను?

సత్య—కృష్ణ! నే నెవరని తలంచి యిటులాడుచుంటివి!

నీ! పొలయల్కఁ గడుపేమి * లొలయ ని న్నాదరిం

పగ జాంబవతియనుపడఁడి గాను

అతిబాధి గతిదూలి * రతికేళి ను దేల్చి

మిత్రివిందను జో. * మెలఁత గాఁను

సతిధర్మగతి నీకు * హిత మొనఁగూర్చుగా

లక్ష్మణ కెనయైనలలనఁ గాను

అలుక మానుచు ముద్దు * లొలుకుభాషణముల

రంజుపఁ గాలిఁ దీరమణిఁ గాను

వరగ నీయిష్టములఁ దీర్చ * భద్రఁ గాను

చెలగి మెప్పించ నాయాగ్నిఁ జిలిగి గాను

లీల నీమెప్పునఁగి పెండ్లినిఁ దగుల్కొ-

ని చనుదెంచిన రుక్మిణి * నేను గాను.

పొమ్ము నాకు నిద్రాభంగ మేల చేసెదవు? రుక్మిణి నేల
బాసెదవు. నాకై యింత యేల వగ చెదవు? ఇక్కడి కర్ధరాత్రము
గతించినది, పొమ్ము.

కృష్ణ—సత్యానతి! న న్నేల నిష్కరములపాలు చేసెదవు? అర్ధరాత్రీము
గతించిన దని చింతింపనేటికి? నీవ టి సౌందర్యకామినుల
భాషణముల వినఁ గుతూహలాండగు పురుషునకు బహురాత్రు
లును క్షణతుల్యములు కావే. రమ్మ. ప్రియవతి నగు నా
కోర్కె దీర్చుము.

సత్యా—ప్రాణేశ్వరా! నీ వేమైన ననుము. కఠినదిత్తి నని తలంపుము.
కాని విన్నుగురించి.

సీ! భయదపర్యాప్తజృంభణకృతాతుని పాశ

బద్ధజీవునివైన * బడయఁగలను

భూసభోవ్యాప్తనగభూతజగత్ప్రళ

యాగ్నికీలల కెడ * రరుగఁగలను

మొనసి గంభీరవిఘ్నాత్మపురీషవై

తరణీనదినివైన * చాటఁగలను

ఉరగేంద్రఫణిజగత్ప్రగర్వరూప వి

భాజిత విషమైన * ద్రావఁగలను

కాని యనుదినము యమకింకరులఁ బోలి

మనసుబాధించి ని దించి * మానభంగ

గతులఁ బలికెడు సవతుల * గలసిమెలసి

కాపురం బొనిరింపగా * నోవ నాథ!

కృష్ణ—సత్య! అటులయిన వారిన్నేహము పరిహరించితి రమ్మ.

సత్య—(మాట్లాడకుండును)

కృష్ణ—సత్యసతీ! న న్నేల మన్మథునికాటి కప్పగింతువు! అన్ని యుఁ దెలిసిన నీ విట్టిపట్టు వహించఁదగదు. నామాట వినుము. నీయిష్టమా లేక నొక యడుగునడచినచో నన్ను కఠిభవింపుము. నీకుఁ గావలసిన దడుగుమా, నెరవేర్చుకుందు నేమో! (అని సత్య భామచేయి బట్టుకొనును.)

సత్య—(తనచేతిలో కృష్ణునిచేయి విడిపించుకొనుభావము జూపిం చుచు) నాథా! నీ వేల సన్నీవిధమున బాధించెదవు. రాగయుక్త మగు నాహృదయమునందు నీవు చిరకాలము వసించియు, కప్ప కద్యసారభము గ్రహించఁజాలనియై ట్లశరక్తుడవు గాక దుక్కిణి మొదలగు కాంతల సఖిలమింది పారిజాతపుష్పము వారి కిచ్చి యొకబడుగునన్నాసిచే ననరానిమాట లనిపించి సవతులవలన గేలిసేయించితివి నీమాట విన లేదని తలంపకును. నాతప్పులున్న మన్నింపుము. నాపై బాధింపకుము. ఈకఠిభ వాన్నిచే దహింపఁబడుచు నీధరణీసౌఖ్యంబు లందజాల. ఇక నా కా స్వర్గసుఖంబులే నిత్యములు. ఆనందములు. సౌభా గ్యములు. సంతోషములు.

సీ! రత్ననిర్మితసౌధఃరాజమధ్యంబున

నే యింతి నిను రతి ః నేలఁగలదొ

నాతండ్రి మున్నిచ్చినట్టి శమంతక

మణిఁ దాల్చునిక నే ః మగువ గలదొ

కీరపాళిని ముద్దులార గీతంబులఁ

బలికించి వివఁగ నే ః భామ గలదొ

ముద్దుముద్దుగ నెల్లఃప్రౌద్ధుల విహారింప

నుద్యానవనము శీయునిద గలదొ

ఈ ధనుంబుల కిక కర్త గ యెవరు కలరొ

యింక నీ ముద్దుభార్యగా ః నెవరు కలరొ

నాకు జీవితమునఁ గోర్కా ✱ నా స్థియయ్యె
పలుకరింపక పొమ్ము గో ✱ పాలకృష్ణ!

కృష్ణ—తరుణీమణీ! జీవితముపై నాసలేనివిధం బొనర్చినది యా పాతి
జాతపుష్పమే కదా?

గీ! ఎవ్వరో తోవఁబోవువా ✱ రిచ్చినట్టి
పుష్పమున కిట్లు వనటనుఁ ✱ బూసనేల
తరుణీ! సందనపారిజాతంబు దెచ్చి
పెరట నాటెంతు నింతట ✱ పీఠిఁగనుము.

సత్య—నాథా! ఇది వ్రసన్నహృదయమా!

కృష్ణ—నిక్కువముగా.

సత్య—ఏది చేతిలోఁ జేయివేయుము.

కృష్ణ—(అటు లొనర్చుచు)

సత్య—(కొగిలించి) నాథా! ధన్యవయితిని.

కృష్ణ—నేనును ధన్యుడనైతిని.

(తరవాఁడు.)

గద్య

ఇది శ్రీవేదవైలలక్ష్మీసృసిహ కరుణా కటాక్ష ఏక్షణ లబ్ధకపితా
మధురభాగధేయ సూరిజనవిధేయ యేశ్వర వెంకటసుబ్బయ్య
నామధేయ వ్రణితంబైన సాత్రాజిత గర్వభంగమున
ద్వితీయాంకము.

—

శ్రీ

సాత్రాజితి గర్వభంగము.

తృ తీ యాం క ము .

1 వ రం గ ము ,

(సత్యభామ మంజరము - కృష్ణాడు. శత్యభామ, జయంకుడు)

కృష్ణ—సత్యా! అమరావతీదగ్గ నాభిలాష జనించెనా? నా మాట వినుము, మరియొకసారి కొనిపోయెదను.

సత్య—ప్రాజ్ఞేశ్వరా! మీ పలుకులయొక దింత సత్య ముండు న? యెఱుంగక మోసపోయితి నే. నిన్నగదా! సురసగరమునకుఁ గొని పోయెదనని వచించితిరి.

కృష్ణ—దేవీ! స్వర్గయాత్ర బహుకష్టము. నిరింతరము సాధపరిచయ లగు శ్రీ లా తోప నడుచుట దుస్థము.

సత్య—మితోఁ జనుదెంచు నా కేమియు దుస్థము గాదు.

జయం—నా భార్య యితరసహాయములం దెట్లున్నను తిరుణాళ్లకుఁ బోదలచినప్పుడుమాత్రము నాతో వెడలట బహుసుఖ ముగా నుండునని చెప్పుకొనును.

కృష్ణ—ఇంత! ఇవి పురసాధాంతర్యగవచనములు. కాని ఆ ఘోర కాంతారనిర్గమకార్యావలంబినివై నవ్వుడు నేమిగా వచింతువో తెలియనగును. స్వర్గమార్గమన నేమిగా దలంచితివి?

నీ నిమోన్నతమహీధరినిర్వరపాపాణి
 తితికాని సౌపానితతులు కావు
 కంటకనిబిడభృకాండతరువ్యాపా
 విలు కాసి రాజవీధులును గావు
 మధ్యాహ్న భాస్కరిమహితాపజ్వాల
 లవి గాని శశికిరణాలి కాదు
 వవనాహతరింగబహునదీనిర్గమో
 ద్యమముగానవి శతాంకములు కావు
 ఏమి సుఖమంచు స్వర్గంబు కేగుదెతు
 వింట నుండును మందార మిప్పుడె తెచ్చి
 నీ వనంబున నాటింతు నిక్కిముగిను
 సవరసాసందసీమ! శృంగారకాను!

సత్య—నాథా! యింతయెందులకు? నే ననలేదనిన నొకమాటతోఁ
 బోవునుగదా.

కృష్ణ—దేవి! అనుభవించుదానవు నీవు కలుగ నా కేమికిష్టము? అటు
 లనే ప్రయాణముగము.

జయం—నేను ప్రయాణము గావలదా?

కృష్ణ—నీ వెందులకు?

జయం—నాభార్య న న్నొకసారి తిప్పలు బెట్టించుండ గిరిజాలము
 దెచ్చి యిత్తునని యొప్పుకొంటి.

కృష్ణ—నీ వసహాయశూరుడవీ! అటులయిన రమ్మ.

జయం—భోజనము జేయునాలస్య మున్నదా.

కృష్ణ—భోజనము వెంటనే ఆముధశాలకుఁ బోయి యందు నదితి
 కుండలము లున్నవి తీసికొనిరమ్మ.

జయం—స్వర్గమునకు పోయినను వడియెకులు తప్పనట్లు లేదు.

(నిష్క్రమించును)

కృష్ణ—సత్య! తొందరజేయుము. మీయాడువారి ప్రియాణము
మిగుల వినుగు జనించును.

సత్య—నాథా! మీ కంత కష్టముగానున్న నేను రానులెందు. మీరే
చేయుడు.

కృష్ణ—యువతీ! నా కేమియు కష్టములేదు రమ్మ. ఇంతటికే
కోపమా?

సత్య—మీ రేమైన ననుడు. నేను రాజాలకు. ఇష్టములేనిది విల
పించిన నచ్చునా.

కృష్ణ—మానసి! లోకోక్తిగా నన్నమాటకే ప్రోధము వహిం
తురా. (చేయి పుచ్చుకొని) లెమ్మ. ప్రియాణమగుము.
(ముందుచూచి) అడుగో నారదముని వచ్చుచున్నాడు.

(నారదుడు ప్రవేశింపఁ గృష్ణుడు నమస్కరించును)

దేవా! యీ పీత మలంకరింపుడు.

సత్య—గీ! ప్రోద్దులేదినతోడనే + భువనమందు
వారి వీరికీ దగవుల + నూరిపోసి
కలహభోజనమున ప్రోద్దు + గడపుచుండు
నారదా! నీకు నా నమఃస్కారమయ్యు.

నార—(తనలో) ఏమీ పారిజాతపుష్పము రుక్మిణి కిప్పించిననియూ,
సత్యభామ కలహక ర్తవని యెగతాళిగా నమస్కరించుచున్నది.
కానిమ్మా తగినట్లు ప్రత్యుత్తర మొసంగెద. (ప్రకాశము)

చ! మగువలు సర్వకార్యముల + మానక నీదరిజేతు రేకదా;
నగలును నాణెముల్ గృహమునందున జాల లభించియుండుగా;
తగ మగఁ డన్ని వేళలను + తన్నులనే భరియించుచుండుగా;
మగువ! యిక్కేమి నీకు శుభమంచును దీవన లిత్తు జెప్పమా.

సత్య—(తనలో) అకటా! నే నెవరిని బలుకరించినను నవమానమే
నన్ను వరించుచున్నది. కానిమ్ము పారిజాతము దెచ్చినతరువాత
వీరి నందఱి నొక్కసారి పరామర్శింపఁగలను.

కృష్ణ—ముసీందా! మీర లిప్పు డెచ్చటకుఁ జనుచుండిరి.

నార—నందనందనా? నా కొకచోట కాపురమా? అన్నిలోకంబులు చూడవలసియే యున్నది.

కృష్ణ—వదిదినంబులలో మరల ద్వారక కరుగుదెండు.

నార—నుంచిది, కంఠవైరీ! నాకు సెలవా

కృష్ణ—మంచిది.

(నారదుఁడు నిష్క్రమించును. తెరపడును)

(2 వ రం గ ము)

[తెరుయైతగా—అపరాధి, ఏకాంతమున, నారదుఁడు, ఇంద్రుఁడు.]

నార—దేవేందా! నే జెప్పువది నీ మనసునం దుంచుము. ఎన్నివిధంబు లయినప్పటికిని పాపజాతముమాత్రము కృష్ణున కీయకుము.

ఇంద్ర—సురమసీందో! త్రమా! దేవకీనందనుఁ డన్నివిధముల మా కా పుండకదా అడిగిన నెట్లు కాదనవలయును!

నార—అతఁ డడిగి మన్నన గొనిపోవు ననుకొంటివా యేమి? అతని పన్నుగడలు నాకుఁ దెలియును.

ఇంద్ర—ఏమి చేయును.

నార—దార్జన్యయుతముగా నే.

ఇంద్ర—అందువలనఁ గలుగు ఫలిత మేమికలదు.

నార—కృష్ణుఁ డింద్రుని జయించెనను లోకకీర్తికే.

ఇంద్ర—(కోపముతో) ఏమీ సర్వబృందార కేంద్రుండగు నీ యింద్రుని నొక వెట్టిగొల్ల జయింపదలఁచెగా.

నార—(తనలో) ఇంద్రునకుఁ గోపమును పిశాచ మావరించు చున్నది. ఇంకను బురికొల్పెదఁగాక. (ప్రకా) పాకశాసనా! నీ చింకము లేల నాముందర వచింతువు. సర్వబృందారక పూజ నీయుండవు గానిమ్ము. పురహరుడవు గానిమ్ము. సర్వదాన వారాతియగు కృష్ణునకు నీ వలన భయము గల్గిననుకొంటివా?

ఇందు—మునీందా! నా బలము నీ వెటింగియుండియు నిటులు
పల్కెదవేల? ఇష్టమున శరీర మర్పింపవలయునన్న వెను
దీయను. కాని పగచేఁ బూరియైన నొసంగుదునా.

నార—నీ బలము నేనేకాదు నీవును నెఱుంగుదువు. మొన్న నరకాసు
కునిజయింప లేక కృష్ణుని శరణుజొచ్చిన నీ బల మందరకుఁ దెలి
సియే యున్నది.

ఇందు—నోటికి వచ్చి నటులెల్ల వచించిన సరిపోవునా? అది న న్నొ
క్కనిమూత్రమే యోటమివరుచుట లేదు; కృష్ణునికిని నట్టివి
కలవు.

నార—ఇందా! నీ వెన్ని ఫలికినను మేకపోతుగాంభీర్యమేకాని కీయ
యెట్లు జరుగునో చూతును కదా.

ఇందు—ఓహు, పగచేత నానుదేవునకుఁ బారింప మిచ్చినపు
డిట్టి నిందనుజేసిన సహింతును.

నార—ఇంక నాకు సెలవా?

ఇందు—నుంచిది.

నార—(నిష్క్రమించును)

శచీ—(పొవేళించి) నాథా సమస్కారము.

ఇందు—ఇష్టఫలప్రాప్తి రస్తు. దేవీ! యింత తడవేల చేసితివి.

శచీ—పూజ్యులగు నారదమునీందు! లేకెండుటచే నా స్యమా
యెను. నాథా! శౌరి మనపైఁ బగఁగొనుటకు కారణ మేమై
యుండును.

ఇందు—నరకాసురుని గెల్పితి ననుగర్వమే యతనిని స్వర్గము నాక్ర
మింపఁజేయుచున్నది.

శచీ—ఎట్లులై నను పారిజాతముమాత్రం మీయకుండు

ఇందు—నోరుదెంచి యడిగినమాత్రమున నియ్యక తప్పదు. నార
దునిమాటలే నిజమయ్యెనా, యిచ్చుటలేదు. (తెరలో) నుర

లోకేశ్వరా! ద్వారకానగర మునుండి సత్యభామాశ్రీకృష్ణులు
మనవీటికి వచ్చియున్నారు.

ఇందు—(అలకించి) ఓహో! నీవు గురువశ్యులగు నాంగీరసులఁ
కోడొని రమ్మ ప్రియసఖి! సత్యభామను గౌరవించుటకు
నీవును రమ్మ.

శచీ—అటులనే గానిండు. (అని యిరువురు లేవగా)

(ప్రవేశము: బృహస్పతి)

బృహ—సురపాలా! యేల నను బిలువనంపితివి?

ఇందు—గురువర్యా! నమస్తారము. వాసుదేవుఁడు సత్యభామాసహి
తుండై మననగరస్మాంతమున నున్నాడని విని వారిని బరా
మర్శింప వలయుటచే మిమ్ములఁ బిలువనంపితిని.

బృహ—మంచిది నడువును.

(అందఱ నిష్క్రమించి మరిల ప)వేశంప సత్యభామా శ్రీకృష్ణ జయంతు
లేదుగుగా జనుజెంతురు.)

ఇందు—వాసుదేవునకు స్వాగతము.

బృహ—దేవకీసూతికి విజయము.

కృష్ణ—సురాచార్యుల కభివాదము. బిడౌజనకుఁ గుశలము.

ఇందు—నందనందనా! ద్వారకానగరమునకు క్షేమమా?

కృష్ణ—బలశాసనా! సౌఖ్యముగా నున్నారము. సురకోటికిఁ గుశ
లమా?

ఇందు—మహాత్మా! నీ దయవలన సరకవధానంతరమున స్వర్గసీమ
హాయిగ నిదురబోవుచున్నది.

బృహ—స్వర్గసీమయేకాదు - సర్వలోకములు హాయిగా నిదురబోవు
చున్నవి.

శచీ—సత్యాదేవీ! కుశలమా?

సత్య—అక్కగారూ! మీకు భద్రమా?

శచీ—చెల్లెలా! నీనాథుని దయవలనను, నీ ప్రసాదంబున భద్ర
యైతలమై యున్నారము. అమ్మా! ఆనరకుని దుండగములు
దలచినపు డెల్ల హృదయము ఝల్లుమనుగదా! ఆతిసుకుమారివి,
ఆనుష్ఠునితో నెట్లు పోరితివి?

నీ! వసిడిమేడల నెక్క + భయమందుదానపు

ఖగరాజు నెట్లెక్క + గడగితమ్మ!

చిలుకలరొద మది + చెడి కుందుదానపు

వైగర్జన నెట్లు + వలసితమ్మ!

లలిత రేయెండకే + నలసెడిదానపు

మిడియెండ నేరీతి + మెలగితమ్మ!

కొలికి మత్త్యంబు + గూర్ప నేరనిసీపు

నలుగు వింటికి నెట్లు + గలిపితమ్మ!

పాకళాసనులాది దోర్బలులకేని

సంగరంబున నొప్పింపఁజాలనట్టి

నరకు నెట్లుల నొప్పింపఁ + బరగితమ్మ!

అమ్మ! నీదైత్య మతిచిత్రముమ్మ! సత్య!

సత్య—అక్కా! అది యంతయుఁ బ్రాజ్ఞేశ్వరునిదయయు మీవంటివారి
దీవెనలును గాని నాయుపాయము గాదు.

బృహ—వానుదేవా! యీతఁ డెవరు.

జయం—ఇంతవరకు నాగోల నాలించినవారే లేరు. కాని కులాభి
మానముచేత సురగురువుమారే మిప్పు డడుగుచున్నాడు.

కృష్ణ—ఇతఁడు నావేడుక చెలికాఁడు - జయంతుఁడనఁ బరగువాఁడు.
బ్రాహ్మణవంశజన్మ్యుఁడు! జయంతా! కుండలములు! వజ్రీకిమ్ము.

ఇందు—(అండుకొని కన్నుల కద్దు కొని) వసుదేవనందనా! నీమేలు
మరువఁడగినది కాదు.

జయం—సురేంద్రా! ద్వారకానగరమునుండి యెద్దుమోత బరువు
చెచ్చిన నామేలు నడుగుననే వైచితివికదా.

ఇందు—(తెల్లబోవును)

కృష్ణ—బలశాసనా! ఇతఁడు హాస్యప్రియుఁడు. జయంతా! యెంత కష్టపడితివో.

జయం—సిండుబండికి పెడతట్ట బరు వన్నట్లు నాయొడలు నేనే మోయఁజాలనిబలవంతుఁడను. నా కివి మాత్రమీ కష్టము గా వాయేమి?

అందఱు—(నవ్వుదురు)

శచీ—సత్యాజీవీ! గృహమున కరుగుదము రమ్మ.

ఇందు—కంసనూదనా! పురమునకు రండు.

బృహ—జయంతా! నీవు మాయొంటికి రమ్మ.

జయం—సురాచార్యా! కులమువాడవు. నీ విక్కడ లేనిచో వీరు నామాట దలఁతురనుకొంటివా? ఇంతకు నాయుద్భవము బాగున్నది.

(అందఁడ నిష్క్రమింతురు)

కె వ రం గ ము.

(తెర యెత్తగా నందవనము: సత్యభామా శ్రీకృష్ణ జయంతులు)

కృష్ణ—అశ్వీ! సురసగరోద్ధానవనము దింకింపుము.

సీ! మకరందమాధుర్యమధురగీతంబులు

వెలసెడి నెత్తమ్మితలకు లమరి

సుమతేజవనలతానూక్తిపుంజంబులఁ

గొమరారు సుపవనగములఁ గలిగి

పలుచిత్రముల కోయిలలు భక్షణము జేయు

పల్లవముతచూతవనము లొప్పి

లలనామణి నవ్వులొగు పల్వరుస,

కృకటిండు దాడిమీఫలము లలరి

నింబఖిహారపూగవృక్షంబు లొలయ

సృత్యసౌభాగ్యములఁ జూపు నెమరు లొకట

చంచలతఁ గొల్పుచుండు రాశియంచ లొకటఁ
గలిగి యానందమును గూర్చుకలుగు నహహా!

సత్య—నాథా! పారిజాత మెచ్చట.

కృష్ణ—అదిగో! నాయెడఁగన్నడు నవమాలికా మాలతీ చంపకముల
మధ్య పరాజిల్లునదియే పారిజాతము.

జయం—గిరిజాత మెచ్చట?

సత్య—జయంతా! గిరిజాత మనఁగానేమి?

జయం—అది కొండగో గని దాక్షిణాత్యు లందురు.

కృష్ణ—(నవ్వి) కొండగోగు మన ద్వారకోః = గమ్యాయందు లేదా?

జయం—స్వర్గమునుండి తెచ్చిన గౌరవనియ. ౧ కదా.

సత్య—నాథా! పారిజాతము జూచుటకై నామనంబు వేగిర పడు
చున్నది.

కృష్ణ—రమ్ము. (అంబు పారిజాతము దరిజేరుదురు) ఆరుణీ! యిదియే
పారిజాతమి. జయంతా! బ్రహ్మణుడె వగు సిచేతితోఁ
బెకల్పుమా.

జయం—(భయప న) అమ్మయ్యా! వయస్యా! పోయిన బ్రహ్మణుడే
పోవుఁగదాయని యాలోచించితివా యేమి! యీ వనపాఁకుల
వలన నే నొక బ్రతుకగలనా?

కృష్ణ—సీ కేమియు భయము లేదు. నే నుండగ నే నీ కపాయమా?

జయం—నిజము చెప్పము. మిదుసలియైన మాయమ్మకు నే నొక్కఁ
డనే పుత్రుఁడను.

కృష్ణ—మతేమియు చింతవలదు.

జయం—(పెకలించును.)

కృష్ణ—ఇక రమ్ము పోవుదము.

(అందఱు నడచుచుండి గంధర్వులు)

గంధ—గోపాలకృష్ణా ! యీ పారిజాతమునకు మేము కావలిగాయు వారము. ఇది మా రాజజ్ఞ లేకయే యితరుల కీయ వలను వడదు.

జయం—ఓయీ ! మే మెవరమో మీకు తెలియునా? మీరాజేందుని గెలిచిన సరకానురునింపించి యదుదళతులు వీరు. నేను వీరి వేసుకచెలికాడను. జాగ్రత్త. (నడచుచుండ)

గంధ—(అడ్డము వచ్చెదరు).

సత్య—(కృష్ణునిచేతిపిల్లలందుకొని వారిని నెట్టి) ఓయీ! పాలకడలి యగు గుదయించిన పారిజాతమునకు మీరాజు కర్తయగునా? లక్ష్మీకాస్తుభవా లెవ్వరివిక మయ్యెనో అతడే యీ పారిజాత మునకు కర్తయగును. మీ రాజదేవేరియొద్దకు బోయి సత్య భామ యిట్లు పచించె నని చెప్పును. నీవు వీరకాంతవయేని నీ మగవిడ మాతో బోరుట లొనర్చి గెల్చి పారిజాతము గ్రహింపుమనదు. లేదేని యూరకుండు మనుము. రెండు విషయములే నాథా ! నడుపుడు.

(గంధర్వులు నిష్క్రమింతురు.)

జయం—వయస్యా! మనల సంత గౌరవముగా బూజించిన సంక్రందనుని యింటిలో దిని యింటివాసములు లెక్కి పెట్టినట్లు నందనవనము జొచ్చి పారిజాతమును గొల్బొవుదుఁ గయ్యమునకుఁ గాలు ద్రవ్యుట తగునటయ్యా?

కృష్ణ—జయంతా ! అది నిజమేకాని యింద్రునకు నాయుండలి ప్రేమ యెంతి గలదో కరిగింపఁదలచి యిటు లొనరించితిని.

జయం—అడిగిన వలదనునా? పగయేల?

కృష్ణ—బ్రాహ్మణుడా! ఈ కమున సప్తులగు వారికి ననేకమందికి ననేక వస్తువుల నిడుచుండుట సహజమేకదా. అటులగాదు. మేలునను విహితంబునను పగయందును బాటించెదగువాడే మిత్తుడు. కావున నిట్లుచేసితిని.

జయం—నీ యిష్టము వచ్చినటు లాచరింపుము కాని సన్మోక్ష కంటఁ బరీక్షింపుము.

(తెరలో ధ్వని)

గీ! రాజరీతిని నాచేరఁ బూజలంది
దొంగగతి పాజాతంబుతోడఁ జనదె
యిందు? దోర్బలశక్తి వీక్షింతుగాని
నిలుము నిలుమట నిలు నవసీతచోర!

కృష్ణ—జయంతా! ఆలకించితివా? మహేంద్రుని వాక్యములు;
తివిష్టపాధీశుడగు మహేంద్రుడక్కడ, కరోపకార చింత
నాభిలాష యెక్కడ? విశ్వాసహీనులగు ధనమథాందుల
కేయుపకారమైన వినుతికి వచ్చునా?

జయం—నిజము. నా కది మహేంద్రుని వాక్యములవలన స్ఫురించినది.
ఇందు?—(పై వద్యము. జనువులు భటసేవలతోఁ బ్రవేశించును.)

కృష్ణ—ఓయీ కృతఘ్న! రమ్మ రమ్మ. నీ గర్వ మడచెద.

జయం—వయస్యా! నాకు భయమెత్తుచున్నది గదయ్యా.

కృష్ణ—జయంతా! సత్యభామయు నిపుడు నిండే యుండును. ఇందుని
పీచమడంచి వచ్చెద.

జయం—ఏమో నన్ను నట్టేటిలో నుంచినాపు. నీదయ, నాప్రాప్తము.

శచీ—విభవర్యా! బ్రాహ్మణచాపల్యముఁ బోనిచ్చితివికాదు. ఇటు
వంటి నూర్లు జిందులైనను భయములేను.

జయం—నీ వా నర కాసురునితోఁ బోరుటవలన కొంతదైర్య మున్నది.
కాని అదివరకు నీ దైర్యము నే నెఱుంగనిదియా?

కృష్ణ—జయంతా! యిందే యందుము (ముందునడిచి) ఓయీ!
స్వర్గరాజ్యగర్వాంధకారకలాపా! మహేంద్రా! యేమి నీ
కావరము? రమ్మ. నీ గీటడంచెద.

ఇందు?—ఓయీ వెన్నదొంగా! ఆవుల గాచుకొను నీవా నన్ను
గెలుచునది? నీకు పుట్టుకతోనుండు దొంగతనములు వయస్సు

నను మారిసవి కాపుసుమా. ఇల్లు దొంగవై పారిజాతంబు
గొనిపోవుటకన్న 'దేహి'యనిన నీయకుందునా?

కృష్ణ—ఓయీ! ఈ వాసుదేవుఁ డంతవాఁడు నిన్నా దేహియని
యగుగవలసినది? శ్రుతియకర్థనే యాచరించితిని.

ఇందు—ఓహో! నీవు శ్రుతియకర్థ వాచరించితివా? నిజమా. నీరీతి
ధర్మకార్యావలంబులగు శ్రుతియులకుఁ గళంక మాపాదించును.
ఓయీ! వెట్టిగొల్లా! ఇన్ని యెదులకు? పారిజాతమిచ్చెదవా?
లేదా?

కృష్ణ—ఓయీ! దానవకుతారవిభ్రమహృదయా! మహేంద్రా! !
నీబీరముల కదరి పారిజాత మిచ్చుట కల్ల. చేతనైన కదన
మొనర్చుమా. కానిచో నగరమునకుఁ బరియామగుము.

ఇందు—గోపాలా! కదనమా! కదన మన నేమిగాఁ దలఁచితివి?

సీ! వేరేతలయిండ్లలో * వెన్నముద్దలు గావు
ఘనవజ్రస్పర్శపాకంబు గాని
గోపాలకులతోడ * కోరితియాటలు గావు
అనిభటప్రహరేదంబు గాని
కదుపుల నడివిలోఁ * గలయఁ జాట్టుట గాదు
పరివంధిసేన విభ్రమము గాని
దూడతోకల బట్టి * దుముకులాడుట కాదు
కరిరథాశ్వంబుల * ఘటన గాని
శేలికారంగసీమ దృగ్వీధిఁ జల్లు
పుష్పరజ మిది కాదు సభోపాసన్న
ధూసరితవైరిజనపాదధూళి గాని
కదన మదియేడ, నీవేడ? కంసవైరి!

కృష్ణ—ఓయీ, నిజాస్థానగర్వభ్రాలాపా, సంగ్రంధనా! యుద్ధపరిచ
యుండ వగుటచే నమరావతిపై దండెత్తుదైత్యుల నందరిని

బరిమార్చు గలిగితివి. ఛీ! సిగ్గులేక నాయెడ నీ వీరకథ ప్రకటం
సింపఁ జొచ్చితివా? ఎవరిని గెల్చితివని?

సీ! అలసురమూత కుండిలములు గైకొన్న

యసురమూకలను జెందిదాడినావో

సురకాంతలెల్ల నున్నురు మని పిలపింప

గా వారి రక్షింపఁగలిగినావో

తపసి రాజులబట్టి ధండించుదానవ

సేనల జేకాకుంచేసినావో

చింతామణి భద్ర, సింహాసనంబున

నిను నీడ్చు నరకుని ధ నెదిరినావో

గీ! యేదిమగఁటిమి గలదంచు నిటుల మీరు

భంగి వచియింతు మత్స్యక, బాణనిశిత

ధాటిపాల్లాక పాణిముత్త ధ తనువునందు

నలరువేళను నిను మెచ్చునగును నింద్ర.

ఇందు—గోపాలా! నీ వమితబలకాలి వగుటనే జరాసంధుని కోడి
సముద్రమున ద్వారకానగరము గట్టించితివి. కాలయాపనుని
బారికి పారిపోతివి. చివర కాడుదానిచేతన్నులను పరిగ్రహిం
చితివి. ఇట్టిసివు కరుల నెన్నిన దోసము గలదా?

కృష్ణ—ఇంద్రా! నోటికివచ్చిన ట్లెల్ల పేలిజొచ్చితివి. శరీరమున వేయి
కన్నులున్నగర్వమున వదరకుము. గౌతమునింటఁ గోడివై
కూసిన నీ వీరాలాకముల నిచట నుపయోగింపకుము. వీరుండ
వైన రణమొనర్చుము, లేనిచోఁ బురమునకుఁ జనుము.

ఇందు—కృష్ణా! రమ్మ. ఈ సురేంద్రుని ముష్టిఘాతంబు చవి
చూచెదవుగాక.

(ఇరువురు యుద్ధమొనర్ప నిందుఁడు మూర్ఛిల్లును)

జయం—(వ్రేవేళించి) వయస్యా! నీతగవు పాడుగాను. ఇంకనైన రావ
య్యా. ఇందుగ్గిడు మూర్ఖతేరిన నేనుగునో నాకు భయ
మొత్తుచున్నది.

కృష్ణ—జయంతా! ఇందుగ్గిడుగాదు. వదునాల్గులోకము లెత్తివచ్చి
నను మనకు భయము లేను. (ముందఁజూచి) అరుగో! సురా
చార్యులు వచ్చుచున్నారు.

జయం—అమ్మయ్యా! మా కులపురుగును జూచునప్పటికి నాకు
దైర్యము కలుగుచున్నది.

బృహ—వాసుదేవా! విజయము.

కృష్ణ—సురాచార్యులకు నమస్కారము.

బృహ—దేవా! నందనందనా! యీ యిందుగ్గిడు నీభక్తావళిలోని
వాడు. ఈతని గావదగును.

కృష్ణ—గీష్పతీ! ఇతని కృతఘ్నుత జూచితిరా? మీరైన నుండలింప
లేదేమి?

బృహ—ఇది యంతయు నారదునిరోషవాక్కులచే జనించినది. నా కిప్పు
డీసంగతి శచీదేవి చెప్పెను.

ఇందుగ్గిడు—(లేచి) ఓరీ గోపాలా! వెన్నదొంగా! పోకుము, నిలుపుము.

బృహ—ఇంద్రా. నీ కేమైన పిచ్చియా?

ఇంద్రా—(తేరిపాక జూచి) గురువర్యా! మీ రిచ్చట కేలవచ్చితిరి?

బృహ—నీ విషయము దెలిసి వాసుదేవుని బ్రసన్నుని జేయవచ్చి
తిమి. ఇంద్రా! నారదుఁడు కలహప్రియఁడని నీ వెరుంగుదువు
గదా! అతని మాటల నమ్మి యన్నివిధముల మనకాప్తుఁడగు
శ్రాంతిఁ బగదలకొనుట యుక్తమా? ఈ మహనీయుఁ డెన్ని
మేధుల మన కొనర్చెను?

చ॥ సిరముగ నాకమందు నివసించగ నోపక కానికృంతలగా
దిరిగిడు నిర్జరేందునకు * దీనతబాపగఁ గాదె చక్రి యా
నరకునిఁజంప నీజనని * నాపురుషుంచునఁగోడు వాపి నేఁ
డరయగ కుండలంబుల నిడన్నిక నేమిటికయ్య చెప్పమా.

అట్టి యమరపక్షపాతియగు ముకుందునితో జగడము
స్వర్గనాశనహేతువుగాని ఏమని తలంఁదివి. ముందు మనకెన్ని
కష్టముల నీకౌరి కావవలయునో దెలియునా. ఈ మహనీయు
నకీ పారిజాత మొఁటికాదు. స్వర్గలోకపరిపాలన మిప్పగించినను
జాలదు. లెమ్ము, కృష్ణపరమాత్మరు రక్షింపవేడుము.

ఇందు—గురువర్యా! నారదుని కలహనాటకమునఁ బాత్రినై తిని,
మీ రనినమాట లన్నియు యథార్థములు: దేవకీనందనా!
రక్షింపుము. శరణార్థిని.

కృష్ణ—నిర్జరేంద్రా!

చ॥ మనమున నుంచకయ్య యవమానముగల్గెనటంచు నాజలో
ఘనమునఁ న్యూనమొక్కనికీగాక పరుం డెవఁడయ్య తొల్లిచే
సినసుకృతంబునకా గలుగుశ్రీయును నాయువుగౌరవంబులుకా
ననుబెఱివానిగాఁదలపఁనానె? త్వదీయుడ నేనుగానొకో
కాపున

క॥ మన్నింప వేడునాతఁడు

మన్నింపగఁ దలఁచునతఁడు * మఱి యితరములౌ
నన్నియు బరమాత్మయే మన
కెన్నడు కర్తవ్యసరణియే లే దనఘా.

యిదిగో నీపారిజాతము, గొనిపోమ్ము.

ఇందు—మహాత్మా! పురాగాపురుషా, ఈపారిజాతము నాకేల?
నీ! ఎవ్వని మాయచే * నీలీల దేహంబు

కర్మఫలితమునఁగల్గి కష్ట
సుఖముల నందుచు * సుతనతీమిత్రాది
వర్గంబుచే భ్రాంతిపడసి ధనము

భూపశుగణములఁ జూందుచు నలరారు

నా దేవు మాయచే • నవియు కొన్ని

వేళలఁ జోవును • విముఖత్వ మెనయంగ

కర్మప్రాప్తంబులఁ గలసి మెలసి

నట్టి మిథ్యయగు ఋణానుబంధంబుల

కానగల్గి నిన్ను • సరయలేరు

భక్తలోకహృదయబంధు! కృపాసింధు!

విశ్వమయప్రదీప! • వేదరూప!

దేవా! ఇది నాయగియని పరిభ్రమించుచు కర్మజాలంబు
పై నిడి చరించుజీవులభావంబులు ప్రళయమనస్కం
మున నేమియగుట దలంపనోపదు మహాత్మా! నీవు సృష్టికీ
బూర్వము నామరూపగుణములు లేనివాడవయి సృష్టిప్రసంగ
మున నస్త్రోరజ స్థమోగుణంబుల నలంకరించి విష్ణు, బ్రహ్మ,
శివ నామరూపముల గైకొంటివి. నీమాయానాటకరంగంబున
పాత్రలమైన మావిరోధ మెప్పటి కేరీతి నెలకయగునో ఎఱుఁగ
రాదుకదా. విశ్వకారణ! యిది నీయది కాని నాయది కాజా
లదు నన్ను మన్నింపుము

బృహ—చాగాయణా! ఈ యింద్రునికోర్కె నెరవేర్చదగినది.

కృష్ణ—మంచిది. సురగురూత్తమా! నెలవు.

(కృష్ణ సత్యభామా జయంతులు నిష్క్రమింతురు.)

[తెరవాలిను.]

4 వ రం గ ము

(తెరయైత్తగా సత్యభామమందిరోపనభాగము పారిజాతమతో కృష్ణుఁడు,
సత్యభామ, గర్హచార్యులు, దుక్కిణి, జాంబవతి, బ్రాహ్మణుడు,
జయంతుడు, కుటిల.)

గర్హ—(మంత్రములఁ జదువుచు) సత్యాదేవీ! ఈ యక్షతల నందఱకు
బంచియిమ్ము

సత్య—(అటు లొనర్చును)

గర్గా—నందనందనా! ఇచ్చట నీవు పాడు తృప్తుము.

కృష్ణ—(అటులచేయును.)

గర్గా—సాతాజితదేవీ! ఈ పారిజాతమును నాటుము.

సత్య—(అటులచేయును.)

గర్గా—(అందరివైపు జూచి) మీ రందఱు సత్తులవేయుఁడు.
(అందఱు నటులొనర్ప మంత్రములతో ముగియును.)

గర్గా—దేవీ! వాసుదేవుని దయాకనంబున నీ వన్నివిధముల ధన్య
వయితివి నుమా.

కృష్ణ—నిజముగా! ధన్యయ్యెను. సత్యాదేవీ! అనఁకొనినటుల నీ
యిష్టము పూర్తిజేసితిని. నీకు సంతోషముగదా.

సత్య—నాథా! నా కొక సంతోషముగాదు. సపత్నులందఱిలోమిన్న
యగుపట్టపుదేవిననుగర్వంబున నలరు రుక్మిణికి గర్వభంగ
మగుటాక సంతోషము. పారిజాతపుష్పమును దెచ్చి రుక్మిణి
కిప్పించి అనరాని యవమానవచనంబుల బలికిన నారదు
గర్వభంగమయ్యెగదా యని యొకసంతోషము. మూడ
వది సత్యభామ యెట్టికార్యమయినను పట్టుదలచే సాధించునని
లోకము చెప్పుకొనుట యొక సంతోషము. శ్రీకృష్ణుఁడు సత్య
భామావిధేయుఁడను వాడుక యొకసంతోషము నా కన్నిటను
సంతోషములే.

జయం—(తనలో) ఓహో! పారిజాత మబ్బినంతనే సత్యాదేవి శాంత
గర్వముకూడినది. కానిమ్ము జరుగవలసినది జరిగినది. దీని శ్రేది
యో యొకపన్నాగము నేయుచు భగవానుడగు శ్రీకృష్ణుఁ
డలోచింపకపోవడు. ఉరికి నంతనే పొద్దు గ్రుంకునా?

అందఱు—(మానముతో సభవిడిచి పోవుదురు.)

(ప్రవేశము: నారదుడు గానముతో)

నార—(గానము చాలించి) ఓరా, తా నొకటి దలచిన దైన యొకటిఁ
దలచునని నాఁడు పారిజాతపుష్పము రుక్మిణి కిప్పించినవసు

యమున సత్యభామ నోనాడితినని పలువురిలో రుక్మిణిని నీన
డించి కృష్ణుని సత్యభామావిధేయుని జేసి నాకు గర్వభంగ
మయ్యెనని వచించెనే ఆసత్యాజీదేవి నాకు గర్వభంగ మయ్యెనని
వచించెనే!! ఆ సాత్యాజీదేవి నాకు గర్వభంగ మయ్యెనని
వచించెనే!! (ఆగి) కానిమ్ము. ఇంతమాత్రమునకై చింతింప
నేటికి! అయిందునకు గర్వభంగమయ్యె, నదియే ముఖ్యము.
ఇక నీ సత్యభామాదేవిని ద్వారకావీధులయందు నా గర్వ
భంగమును గూర్చి ముచ్చటించిన పలువురిలోఁ గృష్ణుని భక్త
విధేయుని జేసి రుక్మిణిని భక్తశిఖామణిని జేసి పలుపాటు
లందింపకుండిన నే కలహభోజనుఁడనను నామము పరిహరింప
కుందునే! ఇందులకు దయామయుండును భక్తజనేస్సితానకూ
లుండును నగు వాను దేవుండు సాయ మగుగాక.

(నిష్క్రమించును.)

గద్య

ఇది శ్రీ వేదశైల లక్ష్మీనృసింహ కరుణాకటాక్ష వీక్షణ లబ్ధ కవితా
మధురభాగధేయ సూరిజనవిధేయ యేజెల్ల వేంకట సుబ్బయ్య
నామధేయ ప్రణీతంబైన సాత్యాజీ గర్వభంగమున
తృతీయాంకము.

శ్రీ

సాత్రాజితి గర్వభంగము.

చ తు ర్థాం క ము.

1 వ రం గ ము

[సత్యభామ మందిరము: సత్యభామ కుటిల]

సత్య—కుటిలా! ఎన్ని దినంబులని నహింతు నే. నేటికి మానమునుండి నా గృహమునకే రాడయ్యెగదా. ఒకవైపు పారిజాతవృక్ష మొకటి దొరికిన దని సంతసించునరికి ప్రియవియోగము దాపు రించె. కృష్ణుఁ డేమైన నిన్ను బలుకరించెనా ?

కుటి—అమ్మా! ఆయన పలుకరించునని తలంచినమాత్రమున నీ నవతులు పలుకరింప నిచ్చునటుల లేదు.

సత్య—వారి మాటలకే చెవియొగ్గుచుండెనా?

కుటి—చెవియొగ్గుట మాత్రముకాదు - వారి యాజ్ఞలేనిదే మాట్లాడుటకైక కృష్ణుఁడు స్వతంత్రించుటలేదు. ఇంక నీ గృహము నకు వచ్చునను కొంటివా యేమి ? ఆయనమతియంతయు మారినది.

సత్య—ఏమి కారణమై యుండనోవును?

కుటి—కొంచెము మందేదియో నడిపించినట్లున్నది.

సత్య—నామదికి నదియే యనుమానము.

కుటి—కాకున్న నిన్నిదినము లారుక్మిణిగృహంబున నెన్నదైన నుండెనా?

సత్య—మన కామండు నొనగి పుణ్యముఁ గట్టుకొనుచార లెవరైనఁ గలరేమో విచారింపుము.

కుటి—అటులనే యొనరింతము లెమ్ము.

(లోపల గానము)

సత్య—ఎవరో ముస విచ్చుచున్నట్లున్నది.

కుటి—అయన నారదుఁడు కావచ్చును.

[కారముఁడు ప్రవేశించును]

సత్య—(నమస్కరించి) మునిచంద్రమా! యీ వీర మలంకరింపుఁడు. తమ దర్శనభాగ్యము లభించి చాలదినంబు లాయె

కుటి—తాపచంద్ర! నామది మునంబు వహించె, భవత్సమాగమ న్యావకమైన మధ్యహము* పావన మయ్యె, తరించె జన్మ, సం తాపము వోయె, కోర్కులవి* భాగము నేడుఫలించె, పూర్వపుం బాపము లూడె మీరిటకు*వచ్చుటభాగ్యములొప్పనివ్వడున్.

నార—(తనలో) ఓహో, సత్యాదేవి హృదయము నేడు వినయంబును ప్రసాదించుచున్నదే. కానిమ్ము, నా తలంపునకు సానుకూల మైనది. (ప్రకాశముగా) సత్యాదేవి! సంతోషమా.

సత్య—మునీంద్రా! ఏమని చెప్పఁగలను. దినదినగండము-వేయేండ్లా యువ్య మన్నటు లున్నది నా క్షేమముల తేరవు.

నార—సాతాజిత్రి! ఏమట్లు పలికెదవు?

సత్య—ప్రాణేశ్వరుని ప్రేమయే కారణము.

నార—మొన్న నే కదా పారిజాతము తెచ్చియిచ్చినది!

సత్య—అదియే తుదినంతోషము.

నార—కౌరి నీ యం దనురక్తుఁడు కాలేదా? నీమేలు నాలోచింపఁదా యేమి?

సత్య—

చ॥ మునివర ! యేమిమేలులని, ముద్దుగఁ జెప్పుదు శౌరిమాయలం
దునబడి మోసపోయితిని * తోయజనేత్రీలఁ జేరి నన్ను హే
ళన లెకనక్కముల్ బలుకులూ గొనరించు నదేమిచిత్రీమో
వనితలు మండులక దమకు * వశ్యుగఁ జేసిరో ఏమిచేసిరో.

సర్వవిషయములు మహాత్ములగు మీకు గోచరమగు
చుండును. గోపాలుని బందిగాఁ జేయు వ్రతమైనను జపమైనను
మంత్రీమైనను మందైనను నున్న వచియించి సవతులలో
కెల్ల నన్ను మిన్న యగునట్లు నేయ మీ పదము లంటివేడెద,
నెఱింగింపుడు.

నార—సత్యా! గోపాలుని వశునిజేయఁగల వ్రతమంత్రీము లున్న వచి
యింపవలయునా? (అలోచించి) ఔను, జ్ఞాపకమునకు వచ్చి
నది. పూర్వము శచీదేవి యహల్యజారునకై పుణ్యక
వ్రత మనునొకదాని నొనర్చి కృతార్థురాలయ్యెను. అయ్యది
నీ వాచరింపఁగలిగిన నీ కోరికలు సిద్ధించును.

సత్య—అది యెవ్విధముగాఁ జేయవలయును?

నార—మంచి కుభలగ్నమున బ్రాహ్మణుల రావించి— (ఆగి) ఏమో
నీ వాచరింపఁజాలనట్లున్నది.

సత్య—మునీంద్రా! అమృత మైనను దెప్పింతును.

నార—వలదు. అది నీచేతిలోని పనియే.

సత్య—అటులయిన సంశయమేల?

నార—రుక్మిణి విఘ్న మొనర్చునేమో యని.

సత్య—ఆమె నడుగవలసిన దేదియైనఁ గలదా?

నార—నీ నాథుని మాత్రమే.

సత్య—అయినచో సఫలమైనట్లే.

నార—అయినమాత్ర మండులకీయకొనునో లేదో.

సత్య—ఏమిచేయవలయు?

నార—దాన మీయఁబడవలయు.

సత్య—(సంశయముతో) దానమా! భర్త దానమా!

చ! జగతిని బెక్కు మానినులునల్పరై జన్మములు వృతంబులు
దగువిధమొప్పగాధనము • దానమునేయరై భూము లీయరే
నగల నొసంగరే వితరణంబున; నిట్టలదిట్టలై ధర్మ
మగలను దానమీయ జగముందునజాతుమె? మానిచంద్రమా!

నార—వృతమునందే సమ్మకములేనియెడ ఫల మెట్లు లభించును?

సత్య—మునీశ్వరా! పతిప్రేమకొరకై యాచరించువృతమునఁ బతిని
నితరులకు దానమిచ్చి యనుభవించు సౌఖ్యము లేమిగలవు?

నార—ఓహో! యిదియూ నీ సంశయము. పతిని మరల గ్రహింప
వచ్చును.

సత్య—ఎట్లు?

నార—మగనియెత్తు ధనముగాని ధనేతరముగాని యిచ్చి.

సత్య—ఇదియూ. అటు లయినఁ గావలసినంతధన మున్నది. మన
కెందునుఁ గొఱతలేదు.

నార—సత్యాదేవీ! ముందుగా జెప్పట మంచిది. నీమగని దూచు
ధనము నీయెడి నున్న నే యీవృతమున కుపక్రమింపుము.

సత్య—శమంతకరత్నజాతంబగు బంగారము కుప్పలై యున్నది.
ధనముచాలకున్నను ధనేతర ముపయోగింప వచ్చుగాదా?

నార—అవును. నీకు సమ్మక ముండిననే వృతము ఫలిత మొసంగును
నుమా.

సత్య—వృతమునం దలశ్యము లేదు.

నార—ఇంక నెందుల కాలస్య మొనరింతువు?

సత్య—నా నాథున కీ విషయము దెలిపి సమ్మతింపఁ జేయవలయుఁగదా.

నార—రుక్మిణి మొదలగు నీ సవతుల కెఱిగింపకుము. వారు కార్య
భంగ మొనరింతురు.

సత్య—తెలియకుండగనే సమాప్తి గావించును. కాని యెవరికీ దాన
మీయవలయును?

నార—సర్వవిజ్ఞానపరిచయుండగు నే మునికైన పారిజాతవృక్షము
నకు కృష్ణుని బంధించి దాన మొసంగిన నటులే భార్యాభర్త
లన్యోన్యప్రేమంబున విరాజిల్లుచుందురు.

సత్య—అటులయిన నాదానము మీకే నీయ నిశ్చయించితి.

నార—నేను సత్యలోకప్రయాణము దలపెట్టియున్నానే.

సత్య—నన్ను మన్నించి యీవ్రతసమాప్తి యగువరకు నిండే యుండ
గోరెదను.

నార—ఇక నీ మాట కడ్డుజెప్పకయుండవలసివచ్చినది.

సత్య—ఇంతటి వాత్సల్య ముండుటకు ధన్యసు.

నార—అటులనే కానిమ్ము.

సత్య—కుటిలా! సురమాసింద్రునిమాటలు వింటివికదా. వ్రతము
నకుఁ గావలయుయత్న మొనరింపుము.

కుటి—చిత్తము. (తెరవారిలును)

(ప్రవేశము : కృష్ణుడు, జయంకుడు)

కృష్ణ—జయంతా! సత్యాదేవిమందిర మిట్లు చిన్నవోయి యున్న
దేమి?

జయం—వయస్యా! రుక్మిణీదేవిగృహమున నున్నపు డొకసారియైన
జ్ఞాపకమునకురాని సత్యాదేవిమందిరము అమె వాకిటదరి
జేరగకే కాంతివిహీనమై కళావిహీనమై యున్నటులఁ గాన్పిం
చునేమయ్యా.

కృష్ణ—సరిలే. బిగ్గరగా మాట్లాడకుము.

జయం—నా కేమైన భయ మనుకొంటివా?

(ఇద్దఱు వడువగా తెర యెత్తబడును. సత్యభామ మందిరము: పాశ్చాత్యుల బయండియండిన సత్యభామయూ, విసయచు ప్రక్కన నొక మేళాపై గూర్చుండిన కుటిలయు)

కృష్ణ—కుటిలా! సత్య నిద్దురజోవుచున్నదాయేమి?

కుటి—(లేచి) అవును. ఇప్పుడే నిదురించినది.

కృష్ణ—(సత్యభామయొద్దకు పోయి మెల్లగా మునుఁగుదీయును.)

సత్య—(మెల్లగా లేచి) ఓహో! రుక్మిణీప్రణయానందలహరీ శ్రీ! మీరా! ఇదియేమి? పొరబడితిరికాబోలు. ఇది రుక్మిణి గృహ నీమకాదు. నేను రుక్మిణినిగాను. కుటిలా! వీరికి రుక్మిణి సాధం బునకు దారిజూపి రమ్ము.

కృష్ణ—సత్యాదేవీ! నిదురకంట మాటలాడుచుంటివా?

సత్య—కండ్లు తెరిచియే పలుకుచుంటిని.

కృష్ణ—ఏమని?

సత్య—నీ ప్రియబంధువుల దర్శింపఁజోవుమని.

కృష్ణ—పిచ్చినత్యా! నీవుగాక యెక్కుడగు బంధువులు నాకెచట గలరు?

సత్య—అవును, కావుననే నా కోర్కె లన్నియు దీర్చుచుంటిరి.

కృష్ణ—ఏలా మానితినా? మొన్నగదా సురనగరమునకు నిను గొంపోయి పారిజాతము దెచ్చియిచ్చితిని.

సత్య—ఆహా! నూటికి నూలుపోగనినట్లు నాఁటినాఁటి కెటులో నేఁటికి పారిజాత మొకటి దెచ్చియిచ్చితిరి దానికే వేయినారులు పొగడుకొనుట ఈ పొగడ్తలలో నది ఫలితమునకు వచ్చిన సంతోషమే.

కృష్ణ—ఏమైన కొడునగలదాయేమి? చెప్పుము, పూర్తిజేతును.

సత్య—అన్నియు పూర్తిగావించినటుల నదికూడ సఫలము జేయఁ దలఁచితిరికాబోలు. అంతగా ప్రేమలేనివార లూహకుం

డరు. అది యిచ్చెన నదియిచ్చెన నని' ఫలితలేశము లేని వరములు.

కృష్ణ—సత్యాజితీ! నే ననినమాట దప్పియుంటినా?

సత్య—కుటిలా! నీయెదుట వీ రెన్నిసారులే యిటులాడుచుండుట!

కుటి—అప్పు డప్పు డిటులే పలుకుచుందురుగాని నే జూచినంతలో కార్య మొనగూడి స ట్లెఱుంగను.

జయం—టవో! నీవు సత్యాజీవి దాసివి కావు?

కుటి—నీవు వాసుదేవుని చెలికాడవైనట్లె నేను సత్యాజీవిచెలి క త్తియ నైతిని.

కృష్ణ—జయంతా? యెన్నడై న నేనాడితప్పియుండఁగా ఎనియుంటివా?

జయం—అబ్బే! లేదయ్యా.

సత్య—(జయంతుని వైపుజూచి) నిజముగా లేదా?

జయం—అవునమ్మా! మరచితిని. ఎప్పుడో కొంచెము ...

కృష్ణ—జయంతా! నీ ధర్మము బాగున్నది.

జయం—మీ వధూవరు లనోన్మలై సుఖముగా నుండవలె, మధ్య నీ బీదబ్రాహ్మణుఁడు ధర్మము వ్య క్తీకరించి పగవాఁడుకావలె అందులకే, ఎవరికి కోపము రాకుండ జెప్పితిని.

కృష్ణ—సాత్వాజితీ! జయంతుని హాస్యమున కేమి గాని నీవు గావల సినదాని నడుగుము. నెరవేర్తును.

సత్య—నిజముగా నొనగూర్తురా?

కృష్ణ—పారిజాతాపహరణము వంటి కోరికమాత్రము కోరకుము.

సత్య—నాయిష్టమైనది కోరుదును.

కృష్ణ—నియిష్టము వచ్చినదియే కోరుము.

సత్య—నిజముగా !

కృష్ణ—సత్యము.

సత్య—చేతిలో జేయివేయుడు.

కృష్ణ—(అటుల నొనర్చును)

సత్య—మిమ్ముల నొక మునికి దాన మీయ నిశ్చయించితి.

కృష్ణ—దానమా! మగనిని దానమా!! సత్యా! ప్రాజ్ఞేశ్వరుని
దాన మిచ్చి యేమిసౌఖ్యము లభవింపఁ దలంచితివి!

సత్య—మరల గ్రహింపవచ్చుచుగదా!

కృష్ణ—ఎట్లు?

సత్య—మిమ్ముల దూచగల ధనము నొసంగి.

కృష్ణ—నన్ను దూచు ధనము నీ కడఁగలదా?

సత్య—కావలసినంత కలదు.

కృష్ణ—యువతీ! బాగుగా నాలోచింపుము. అట్టిధనమే నీయెడ
లేకున్న మునికి దాన్య మొనరింపవలసివచ్చును.

సత్య—ధనము జాలకున్న ధనేతిరమేదియైన నుపయోగింపవచ్చును.

కృష్ణ—(తనలో) ఇది నారదుని కలహనాటకము. సత్యాజీవికి గర్వ
భంగ మొనర్పఁబలఁచి చేసినట్లున్నది. కానిమ్ము. (ప్రకాశము)
సత్యా! యీ ప్రశమితిగించిన దెవరు?

సత్య—నారదమహర్షి.

కృష్ణ—ఓహో! నారదమునీందుఁడా! అటులయిన వార లెఱుంగని
యంశము లుండవు. నీయిష్టము వచ్చినటులఁ గావించుము.

సత్య—జయంతా! నీ వేగి మన గురువరులగు గర్గాచార్యుని
దోడ్కొనిరమ్ము. ఇతిరుల కీవిషయ మెఱింగింపకుము.

జయం—జేపీ! యితరుల కెవరికిఁ జెప్పకతప్పినను మాయంటి యాడు
దానికి మాత్రము—

సత్య—చెప్పెదవా యేమి?

జయం—అది యితరులకుఁ జెప్పదులే. (నిష్క్రమించును.)
(తెరవాల్తును.)

[తరమైతగా సత్యభామ మందిరాంతర్భాగము. కృష్ణుడు సత్యభామయ్య
వీటపై కూర్చుండియుండి నారద గర్గ జయంతులు కుటిలయు
సమీపమునఁ గూర్చుండియుండును.]

గర్గా—(మంత్రము జదివి) సత్యాదేవీ! నీ నాథుని పారిజాతమునకు
బంధించి నారద ఋషీందుగ్రనకు దాన మొనంగుము.

సత్య—(అట్లుచేసి నారదున కొనంగును)

నార—(గ్రహించి)

గీ! వడుగఁడయి బలిని మున్ను మూఁగెడదుగు లడిగి
వెలయ దానంబుగొన్న త్రివిక్రముండు
నేఁ డొకలతాంగిచేత మునిందుగ్రనకును
దాన మీయంగఁబడెను చోద్యంబుమీర.

సత్య—మునందా! వ్రతసమాప్తయైనదా?

నార—నెరవేరినది.

సత్య—ఇకఁ జేయవలసినదేమి?

నార—నీనాథుని, సమమైన ధనము నొసంగి పునః పరిగ్రహింపుము.

సత్య—జయంతా! నీ వేగి తామసు దీసికొనిరమ్ము.

జయం—అబ్బా! నన్నేమి యూరకుండ నిచ్చునటుల లేదే (నిష్క్రమిం
చి తామసుతో ప్రవేశించి యొకచోట కట్టును.)

నార—సత్యాదేవీ! ధనము దెప్పింపుము.

సత్య—కుటిలా! నీ వేగి మన యింటియందుఁగల ధనము దెచ్చి
త్రాసునం దుంపుము.

నార—జయంతునికూడ పంపుము.

సత్య—ఇందరు కావలయునా?

(కుటిల కొంతధనము దెచ్చి తామసునం దుంచును.)

నార—వానుదేవా! నీ వీతామసునందు గూర్చుండుము.

కృష్ణ—(అట్లు కూర్చుండును.)

నార—నత్యాదేవీ! యింక గొంతధనంబు దెప్పింపుము.

సత్య—కుటిలా! శమంతకజాతంబగు బంగార మంతయు దెచ్చి యీ తానునం దుంపుము.

కుటి—(అటుల జేయ తాను కదలకుండును)

సత్య—(అశ్చర్యముతో) ఇది యేమి! యింత ధనంబు వైచినను కృష్ణని దూఱజాలకున్నదే! కుటిలా! మన ధనాగారంబునఁ గలధనము దెచ్చి తానునం దుంపుము. (కుటిల అటులజేసినను ఫలితము లేకుండును). కుటిలా! నాతండ్రియగు సత్యాజిత్తు నరేంద్రునిచే అరణ్యముగా నివ్వబడిన హేమమంతయుఁ దెచ్చి తానునం దుంచుము. జయంతా! నీవును గుటిలకు సహాయుండవుకమ్ము!

(కుటిల జయంతు అట్లు చేసినను. కృష్ణనికైపు లేవకుండును)

(తెల్లపోయి) మునీంద్రా! యిది యేమి మాయ. నా సౌధ మందుఁగల యింత ధనంబు వైచినను నాథుని దూషజాలకున్నదేమి?

జయం—దేవీ! యీ మాయ నేను గ్రహించితిని. రాక రాక వచ్చె గదాయని రాత్రి నీవు చేసిన భోజనఫలాహారము లీయనయుద రమున నుండి జీర్ణము కాకపోవుటచే ఇంత ధన మిడినను లేవ కున్నారు. ఈ పూట కిది యాపి వైద్యుని బిలిపించి యొక విరేచనమాత్ర నిచ్చితివేని మందము వదలి తేలికగాఁ దూగును.

నార—జయంతా! యిది యొకవిధమైన సదుపాయమే!

సత్య—తాపసాగ్రీణీ! ధనము చాలకున్న ధనేతర ముపయోగింప వచ్చుగదా?

నార—అవును.

సత్య—కుటిలా! జయంతా! మీరు మన సాధనముందుగలవస్తునికరం
బులదెచ్చి యాత్రానునం దుంపుడు. (జయంతకుటిలలు నిష్క్రమించి వస్తువులదెచ్చి త్రానునం దుంచిన ఫలితము లేకుండును)

సత్య—(విచారముతో) తాపసాగ్ని! యిది యేమిమాయ. నాయంట
గల ధనకనకవస్తువుల నన్నియును నాధునిఁ దూపజాలకుండ
నేమి ?

నార—సత్యాజీ! యిదియేమో చిత్రముగానే యున్నది. ఇంక
నేవీయైనఁ గలిగిన సుపయోగింపుము.

సత్య—(అలోచించి) మునీంద్రా! యింక వాశరీరమున నున్న వస్తువులు
దక్క నన్నియుఁ దానునందే కలుపు. కానిమ్ము. ఇవియును
నుపయోగించి చూచెదగాక (అని తనమేన నున్న నవాభరణ
ములఁ దీసి త్రానునం దుంచుచు. త్రాను కదలకుండును.)

సత్య—తాపసవర్యా! యింక నేమిచేయు మనియెనవు.

నార—అమ్మా! యింతమాత్రమునకే చేయు సుపాయములు లేకు
న్నవా? నీయెడ నింక కొంతధనము లేకుండెనా? కృష్ణుని
దూచుధన మన్న నెంతయని యంటివే? ఇప్పుడు ధనమే
లే దనిన నే నెట్లు నమ్మగలను?

సత్య—మునిచంద్రమా! యిది యంతయు నాకు గారడవిధముగా
నున్నది. ఈ ధనములు, నీ బంగారము, నీ వస్తుజాలములు
కృష్ణుని దూచుటకుఁ జాలనివని చూచువార లేవ రనుకొన
గలరు? నా గృహ మంతయు కడిగి ధనకనకవస్తువుల నిడి
తిని. ఇంక నెక్కడ గలదు?

నార—లేకున్న నీ కీ కృష్ణు డవసరములేదా !

సత్య—అట్లందురేల?

నార—ఏమనవలయు?

సత్య—ఇంతధనము గైకొని నా నాధుని నా కివ్వరా?

నార—ఇది యెంతధనము?

సత్య—లెక్కకు వచ్చుచున్నదియా?

నార—నీకుమాత్రము?

సత్య—మీ కేల కాదు?

నార—కృష్ణుని దూచగలిగిన ధనమే నాకు తృప్తి.

సత్య—అటుల గానిచో?

నార—కృష్ణుని దూచగల ధనమిచ్చువారి కమ్ముకొనియెదను. లేదా కృష్ణుని నాసేవనునిగా నుంచుకొనియెదను. కృష్ణా! లెమ్ము. మన మా బని కావనఁ బునఁ మాత్రు ను పుణ్యాములఁ జెప్పు చుండె నట! అట కేగుదుఁ ॥

కృష్ణ—తన్వీ! యిదియేమి చేత! నీ నీ, ముని కిచ్చగింతువా యేమి?

మ! అలనాడీ వ్రతమాపు తెల్పు నని జంకక భార్యను లోనెప్పి యో లలనా! యేదియొ యిది కొనుననియేల! అన్న మోసంబునఁ జలజాతానన నూర దాస్యమునకుఁ * సాధించినా విట్లు? య న్ముల పాల్చేయ టనీకు పాడియునుతోయుత్సాహమో చెప్పునూ!

నార—కృష్ణా! నెఱిగినదానికిఁ జెప్పవలసినదిగాని బాధ్యభర్త లేక మైతిరా యేమి? నీవు నాకమియబడిలేవా? విచింపుము. నాదారిని నేను బోయెదను.

కృష్ణ—దేవమునీ! నిజము నెట్లు కాదనగలను.

నార—అటులయిన లెమ్ము. ఇదిగో నాకమండలువు. దీనినిఁ జేత బట్టు కొనుము. ఇది నాయోగదండము. ఇది రుద్రాక్షమాలలు, ఇవి నీమెడవైచికొనుము. ఇదిగో పులిచర్మము, వీవున నుంచుకొనుము. రమ్ము.

సత్య—మునిండా! ఇట్టి యవాఁయమునకుఁ బాల్పడితిరేమి?

నార—సాత్రాజితీ! యిం దన్యాయమేమి గలదు?

సత్య—నా నాథుని నేమి జేసెదరు ?

నార—అమ్ముకొనియెదను.

సత్య—మీ కిది న్యాయమా?

ఉ! మానివరేణ్య! మున్ను శుభఃమార్గము లేఁయొ తెల్పుచున్న నీ మానసమందు కల్మష క్రమంబును దాచి వ్రతంబు జెప్ప నే డీ నిఖలవ్రజామాఖని * హేళనజేయుచుఁ గృష్ణనమ్మఁగాఁ బూసెదవేనిన్యాయ మిటుఁబొంతులుపల్టుట మీకుఁబాడియే!

మందుగనే యిటులగునని సెప్పిన నేనీ వ్రతమునే మాన్పు కొందునుగదా.

నార—సామ్రాజ్యతీదేవీ ! నావలన నెట్టిదోషంబును లేదు.

మ! పతిఁదూచంగల దెద్దియైన నిడి నీ * సాజేశు నైకొమ్ము నా కితిరంబుల్ వనిలేదు; నాఁడిటులుగాఁజే చెప్ప నభ్యాగ్యపున్ స్థితి యెప్పటి దటంచు బల్కితివి యీఁచిత్తంబులేదా ? రిషి యతరంబైనను కుండుఁడెంతబరువో యాలోచనల్ సేయుమా!

కృష్ణ! సత్యభామ నిన్ను గ్రహింపజాలదు రమ్ము. నాకు సత్యలోకమున నవసరమగు వని కలదు.

కృష్ణ—లలనామణీ! యిక నాయాళ లడుగంటినట్టులేనా? నన్నుదూచ గల వద్దాఁకిమేదియు లేదా ? ఈ మునికి దాస్యము చేయవల సిన దేనా ? ఏ మట్లూరుకొనెదవు ? అయ్యో !

ఉ! మానిని ! నిన్ను వంటివదిమందిసతీమణు లిండ్ల దాస్యముగా బూనినగాని మానసము * పొంగును మానివదాబ్జసేవక త్యానిపుణంబు మైకొన సఁదా మునిరీతి నటంప గోరునో కానల నుండుమంచనునో * కాదనునో మరియేమి పల్కునో

ఈ ముసీందుగినిదాస్యము నాకు మిగుల శయమును
గల్పించుచున్నది. కావున నెన్నిదివములకైన నన్ను విముక్తుఁ
జేయు మార్గ మాలోచింపుము.

(నారదానివెంటడి నిష్క్రమించును)

గ ద్య :

ఇది శ్రీ వేదశైల లక్ష్మీనృసింహ కరుణాకటాక్షవీక్షణలబ్ధకవితా
మధుర భాగధేయ సూరిజనవిధేయ యేశ్వర్య వెంకటసుబ్బయ్య
నామధేయ ప్రణీతంబైన సాత్వాజితీ గర్వభంగమున
చతుర్థాంకము.

శ్రీ సాత్రాజితి గర్విభంగము.

పంచమాంకము

I వ రంగము

[ద్వారకానగరపీఠ - కృష్ణనితో నాగడుండు]

నారద—ఓ ద్వారకానిలయాలారా! పుణ్యాలారా! రండు. మంచి
చాక జేరము రండు. ఈ మహానీయుని కొనుంగు.

సీ॥ ఈతఁడే నాఁడు విభాతకు వేదముల
దయనిచ్చినట్టి యింద్రచోతుండు

ఈతఁడే యమరుల ధూనికై నిజిజులఁ
జక్కాడినట్టి ముఁజ్జగయాశుండు

ఈతఁడే శరణున ధిభరాజు గాచిన
భక్తవత్సలనామభిభవగుండు

ఈతఁడే రాతిని నాతిగాఁజేసిన
మహిత మహామహిమానరతుండు

ఈతఁడే భక్తచింతామణితఁడే ను
జననశుండును సత్త్వరజస్తమోగు
ణంబులను నలరారుబ్రహ్మాంబు నితని
ధనము వెచ్చించి కొనరయ్య ధన్యులార.

సత్య—(ప్రవేశించి) సురమునందా! నన్ను నలుపురిలో వరాధవ మొనర్పఁ దలకొంటిరా?

పాదపవృత్తము.

తాపసచంద్రము! * దంపతులౌ ము
మీఱిపగిది న్నెడఁమేల యొనర్ప
స్వాపసఃగాతిమః ప్రాపును గోరం
గా నతి నీయక * కాదననేలా.

నారద—సత్యదేవీ! నాగు పాపము కూడ నెత్తినిఁ బెట్టుచుంటివా?
ఈ వ్రత ముచరించుట నామేలునకేనా? సరి సరి;
అమ్మాయీ! ఆనాఁడు.

ఓ! ఎవ్వనిఁ ద్రాసునం దుసించి * యిచ్చెదఁ దత్సమమైన కాసులో
గవ్వలొయంచు బల్కిన ముఖముఖమాటలు రిత్తఁ జేసెదే
యివ్వనజాయతేక్షణుని * కీడగుసొమ్మును నీయకున్న నే
నెవ్విధివైన నమ్మకొనఁనే? ధన మెవ్వరికేని సేగియే?

సత్య—నాకుఁ గలధన మంతయు నొసంగెదనంటిగదా.

నారద—నీ ధన మెవరికి గావలయును?

సత్య—ఏమి గావలయును?

నారద—శ్రీకృష్ణునిఁ దూచగలిగిన దేదియైనను సరియే.

సత్య—అట్టి వస్తువులే నా యెడనున్న మిమ్ము నిట్లెల బతిమాల
వలయును.

నారద—ఓహో! అందిన జాట్లు వందకున్న కాట్లనా!

జయం—(ప్రవేశించి) మా యింటియాడుదిమాత్ర మట్టులే యొన
ర్చును.

సత్య—(కృష్ణునివంక తిరిగి) నాథా! నన్ను మన్నింపరా?

కృష్ణ—సాతాజితి! నన్నగతానిఁ జేయుచుంటివా యేమి? బుద్ధి
పూర్వకముగా నొప్పుకొనినందుల కింత జరిగెగదా యని

చింతనందు నన్ను మన్నింపుమని హేళన లాడుచుంటివా? మీ పలుకులు తిలకించిన నీవును, నారదుఁడునుఁ గలిసి నన్నిటుఁ జేయఁబూనితిరని తోచుచున్నది.

సత్య—(తలవంచి తనలో) అకటా! ఏమి సేయుదును. నా జీవిత పథమునకు ముందునూయి, వెనుకగోయియును తటస్థించినవి. ఒకవంక బెడరించు ముసీంద్రుని నెటుల సమాధాన పరతువా యని ప్రాణేశ్వరునిఁ బ్రార్థించి నన్నీ ముని కప్పుగించెదవాయని ప్రాణేశ్వరు డన సాగె. ఇదివినిన నా సకత్తు లేమందురో, నాయశ్చ మామ లెంతకఠినముగ దూరుదురో, బలభద్రుఁడు సాత్యజీ మొదలగు యదువరు లెంతదండింతురో కదా! ఇప్పుడేదియు నాకు గోచరించుటలేదు. కానిమ్ము. ఎట్లులైన ప్రాణేశ్వరునే వ్రసెన్నుని జేసికొనవలయును. (ప్రకాశముగ) నాథా! తెలిసి తెలియ! నా యవినేకముని మున్నాపరా!

జయం—సత్యాజీవీ! నేటికా నీనోట రక్షింపుమని ప్రాణేశ్వరునివేడు పలుకులు వినిగల్గుట! అమ్మా! ఈ విషయములు నీమన్ననలు,

డి! జంకక పూవు రుక్మిణి కొనంగిన * మాయశనగపుచేత లీ వంక నటింపనేరవని * వారిజలోచనుఁ గూర్చి వామపాదాంకమనక బరామరిక * నొదల నిల్చెడునాడు యేనదిన గ్రుంకినదమ్మ నీనుడువు * కూరిమి నే డిటుగల్గె నక్కటా.

కృష్ణ—జేవీ! నన్నెట్లు నిష్ఠురము లాడిన నేమనగలను. అకటా! యిక నా కీ మునిచాన్యము తప్పదు కాబోలు.

నారద—కృష్ణా! యింతటినుండి నీ వీ సత్యాజీవితో మాట్లాడవలదు, రహస్య. (నిష్క్రమింతురు.)

సత్య—అకటా! సత్యాజీవీ! నీజీవితము నెంత నీచముగ నొనర్చితివి. సకత్తులందరి కౌకగడియ యుండినమాత్రంబున ననూయావతివై యవకతవకలకు నీ హృదయము నీ హృదయచకోరమును నీ పెన్నిధిని చేసేత నొక బడుగుతాపసికి చిరకాల

దాసునిగా నొనర్చితినే, ఇప్పుడేమి నేయగలవు. ఛీ! నీ జీవిత
మింతయేనా? హా! (నిష్క్రమించును.)

(ద్వారకావగరమందు మఱియొక వీధి: కృష్ణునితో నారడుడు.)

నారడ—ఓ ద్వారకాపాదులారా! రండు. ఈమహనీయునిఁ గొనుఁడు
(ఆలకించి) ఆ! యితఁడెట్టివాడ చున్నారా? వినుడు. ఈతడు

గీ! కోరిభజియించువారి ముంతగొంగుకనిడి

కేరి పిలిచెడివారి పాశకృత్యధనంబు

వలచి స్తుతియించువారికి వశ్యుఁడెతని

ధనమునం దూచి కొనరయ్యు ధన్యులార!

[ప్రవేశము: సత్యభామ జయఁతుఁడు]

సత్య—ముసీందా! నన్ను రచ్చకీడ్చితారే! తాకనా త్తములుగదా!
మీ నిట్లు చేయడగునా! నే నడిగిన మాత్రంబున నిట్టి వ్రేత
మేల యుగదేశింపవలయున ఈ విషయము నేల వచింప
కుంటిరి.

నారడ—సత్యాదేవీ! నీ కిదియే పిచ్చియా! ఎంతమంది యిటువంటి
ప్రతివాదాచరింపలేదు. నీవడిగిన చొప్పునఁ జెప్పుటయు
నాకు గల నేరమా? జగన్మతోపాటుగాక నీ మగడింత
బరువుండునని నాకెల్లు తెలియును? అది నీవే గ్రహింపవలసి
యుండును.

సత్య—తెలియ కొనర్చిన నా యవివేకి మింతట మన్నింప వేడు
చుంటిగదా! మీ కేల కరుణ రాదు? ఈ విషయంబు నా
సపత్నుల యెదుటఁబడిన నాకంత చిన్నదనము కల్లునో
తలంపును. ముసీందా! నన్ను మన్నింపుడు. ఈ మాయను
జాలింపుడు.

జయం—సాత్రాజితి దేవీ! నీ పిచ్చి పాడుగాను ఇంకను మాయ
మాయ యని వచింతు వేమమ్మా! ఇది మాయగాదు,
మహిమ.

సత్య—నాథా! నన్నుఁజూపరా? అమాయకత్వమునఁ జెలిసి 'తెలియకొనర్చిన చేతల కిట్లు నలుపురిలోఁ బరాభవము జేయుట కన్న మీరే నన్ను గద్దించిన బుద్ధి వచ్చునుగదా. నన్ను మన్నింపుడు. (అని పాదములఁబడును.)

కృష్ణ—యువతీశిరోమణీ! అది నావలన గాగల కార్యము కాదు. అందుచు మినికి దాసుండను. నే నేమియు వచించదగదు కావున వారదమునందు నే పార్థింపుము.

సత్య—(లేచి) సురమునందో, శ్రీమూ! న న్నీల రారాపులపాలు జేయఁ దలంచితఁ? నా తప్పులకింక నేమిశిక్ష న భవిష్యజేయఁ దలంచితఁ? మీరు జనకులు నేను కుమార్తెను. పుత్రిక తప్పుల దండోమన్నింపవలయునుగాక, కిమి క వహింపదగునా?

నార—సత్యాజీవీ! న న్నీల బలిమాలెదవు. కృష్ణుడు నీకు దాసుడు కదా నీ వెటు సేయుమన్న నటు లొనర్చుగదా. నీ కాచింత యేటికి. సర్వము సత్యయనుతేజముచే కృష్ణుడను సంధ కారము కృతాశించుచుండ నీ కేమిగొదవ? నీ కీ చింత యేల? మరియొక ఎస్తువును దెచ్చి కృష్ణుని దూచెదవా? ఈసారి నీయధీనఁ జేల కాడోచూతము. ప్రజలందఱు కృష్ణుడు సత్యభామాధీనుఁడుకాని భక్తాధీనుఁడు కాజాలఁడని వచింపు చుండ నీ విటు కలితదవేమి?

సత్య—(నారదునిపాదము లంటి)

ఉ! మానకులాబ్ధిచంద్ర! యశసమానము కేశవలీల; యొక న జ్ఞానమునన్ గణంగొనని • కారణమే నను నింత జేసె; నా మానభయందు గర్వనాను • మాని గ్రహించితి శౌరి భక్తసం త్రాణుఁడుకాని యింతులకుఁ దాసుఁడుకాడని నేడు నింత మున్!

నార—సత్యారమణీ! యిప్పుడు న న్నీమి చేయునునియెదవు?

సత్య—మీ యనుగ్రహమున్న ప్రాజేశ్వరునిఁ దూచగలను.

నార—పిచ్చి సత్యా!

మ॥ సురవిద్యాధర యక్షకిన్నరులు రత్నోభూత తారావళి
వరజీమూతవిహంగగుహ్యకమ్మగఃప్యాళాప్సరఃభేచరా
సురభూవృక్షనభోగిరీ సలిలరాః శుభ్ర గర్భమంచ దున్న శ్రీ
వరుని దాసునఁదూప సాధ్యమే ధనవ్రాతంబులం గోమలీ!

సత్య—ఏమివలనఁ దూచవచ్చును.

నార—ఇంతి ! ఎవ్వని నీ హృదయమం గలక్ష్యభావమునఁ ది
కించితివో, యెవ్వని సామాన్యనివలె నలంచి నోనాడితివో,
యెవ్వని మాయా వినోదములు నీ దాష్టన్యఫలితములుగా
నెంచితివో, అట్టి నీనాథుఁడు జగన్నాథుఁడు కానిసామాన్యుఁడు
కాడు. ఆశ్రితావఁడు భక్తసత్సలబిరుదాంకితుండు ఆ మృహ
నీయుని వశుజేయఁదలఁచిన నొక భక్తియే సాధించును గాని
యీ యనురాగములు నీ వివయసుఖములు నీ తీయ
నగు మాటలు నీ లాలనలు నీ ప్రణయములు నిరర్థకములు.
నీహృదయమందుఁ దేజభక్తి నాలోచింపుము.

సీ॥ జలజలోచన! “భక్తి” య సంగీతమునఁ గాక
కమలాక్షు వలపించుగాన మేది?
మానినీమణి! “భక్తి” య మాధుర్యమునఁ గాక
మధువైరి రంజిండు య మధుర మేది?
లావణ్యవతి! “భక్తి” య లాలనంబునఁ గాక
పరమేశు లాలించుప్రణయ మేది?
మత్తకాశిని! “భక్తి” య మహిమంబునఁ గాక
వైకుంఠ వశుజేయు య వ్రతము నేది?
గీ॥ సకియ! విచుము “భక్తి” య సంపదచే గాక
హరిని దూచగల్గు య సర్థమేది?
పరగ వ్రత జపములు య బహుశతపంబుల
భక్తిలేక శౌరిఁ య బడయ నగునె?

సత్య— సంయమిశ్వరా! భక్తియున్న మాత్రంబున ధన మవసరము
లేదా?

నార—అవును. భక్తజనుల కట్టి ధనముతో నిమిత్తమే లేదు.

సత్య—ఏమి నిడి తూచెదరు?

నార—భక్తిహిమమున నొకత్పణము వైచినను శౌరిని సులభ సాధ్యుని జేయును.

సత్య—అట్టివా రీ లోకమునఁ గలరా ?

జయం—అహా ! సత్యాదేవీ ! నీరీతి జంబుకాశందమునకు సరిపోయెను గదనమ్మా. నీకు సాధ్యమయిన వో జగమునకు సాధ్యమా? కానిచో జగమున కలభమా? ఎంతవెట్టితలంపులమ్మానీయవి.

సత్య—తెలియక యడిగిన తప్పేమిగలదు? ముసీంద్రా? అట్టివా రెచ్చట గలరు?

నార—ఈ పురమునందే కలరు.

సత్య—వా రెవరో యెఱింగింపుఁడు. బతిమాలి పిలిపించెదను.

నార—నిజముగా బతిమాలుదువా?

సత్య—బతిమాలుటగాదు? నా తప్పల తమింప వేడి తోడ్కొని వత్తును.

నార—సాత్రాజితీ దేవీ! సత్యాజద్రాశేంద్రుని ముద్దు కూతురవై హరికేఁబ్రియంపునతివై న నీ వెవరినో బతిమాలుదువన్న నమ్మకమా?

సత్య—ముసీంద్రా ! గతజలనేతుబంధన మేల? అట్టివా రెవరైన సరియే పాదములపైఁ బడియైన తోడ్కొనివత్తును.

నార—నీ కేమియు కష్ట మనపింపదుగదా?

సత్య—సంతోషముగా నుండును.

నార—అట్లయిన నీనవతి యగు రుక్మిణి నెఱుంగుదువు గదా ?

సత్య—(ఆలోచనతో) అవును.

నార—ఆమెవలనఁగాని యిక్కార్యము నెరవేరఁజాలదు.

నత్య—(నంకోచమున) ఎగతాళిచేయుచుండిరా?

నార—నిజమును మాత్రమే వచించితిని.

నత్య—మునీంద్రా! నాథుని పరిణయమాడిన దాదినవతులన హేయ భావమున మెలంగి మొన్న పారిజాతవృక్షప్రతిష్ఠనాడు నలుపురియందును నామెను గేలిసేసి యేముఖమున నామతి హీనపుకార్యమును వినుపించి బతిమాలగలను? ఇంక నెవ రైనఁ గలిగినఁ జెప్పుడు.

జయం—నమయము వచ్చినప్పుడు మూతి బిగించుకొనిన కార్యము నెరివేరునటమ్మా!

నత్య—జయంతా! నీ వేగి నా మాటలుగాఁ జెప్పి రుక్మిణీదేవిని నే విధముగానైనఁ దోడ్కొనిరమ్ము. నీకు వలయునంత ధన మొసంగెదను.

జయం—నత్యాదేవీ! నా వయస్కునకు నీవు ముద్దులభార్యవు, నీ కాయన వలపులబ్ధియుండు. కష్టసుఖముల ననుభవించు దానవు నీవే రుక్మిణిని బతిమాలిన న్యూనము వచ్చునని తలంచిన నాకెంత పట్టుదల యుండవచ్చును? ఉండగలిగిన ద్వారకాసగరము. అంత నా వయస్కుని విడిచి యుండఁజాలక పోయితి నా యీ మునివెంట నీయనగారితో నేనును జంకకు జోలె తగిలించుకొని యేగువాడనే. నా కిదియేమి తప్పుగాదు గదా!

నత్య—(తనలో) అకటా! యింక నేమిచేయుదును. ప్రాణేశ్వరుండు మానము ధరించెను. తాపసియా, యవమానపథంబుఁ జూపు చుండెను. జయంతుఁడా యెత్తిపొడుపుమాట లాడుచుండెను. నా కీ నమయమున నిది దారియని చూపు ప్రియమిత్రులే లేక లోక మంతయు విరోధమయ్యెను. (ఆగి) ఇది నే చేతేతఁ జేసు కొనిన యవమానమేకాని యితిరుల ననిన నేమిలాభము? ఈ యనుభవించినయనుభవముకన్న రుక్మిణిని బతిమాలుటచేత

హీనతః జెందుదునా. అభిమానమా! వెడలిపోయితి. గర్వమా!
నీతావు జూచుకొనిము. హృదయమా! యిట్టిపను లెన్నటికి
నొనర్పకుము.

(ప్ర)కాశముగా) నాథా ఇది మీకిష్టమా?

కృష్ణ—అది యంతయు సంయమి వచించినట్లులే.

సత్య—కానియి. ఎంతటి గౌరవభావము మీ ప్రియురాలియెడ
నుంచితినో యంతటి నైచ్యకార్యమును గూడ నేటికిఁ దల
మీఁద నుంచితినీ అది మిమ్ముల ననవలసిం పనిలేదు.

గీ॥ పతియన నలత్యభావంబుఁ ♦ బరపిచెప్ప
మాటల గ్రహింపకను నవమానమైన
కార్యములఁ జేయుచుండు నేకాంతికైన
నిట్లొనర్పక సద్బుద్ధి ♦ యేలకలుగు!

(నిష్క్రమించును—తెరవ్రాలును.)

[తెర ద్వారా రుక్మిణీదేవి మందిరముః కృష్ణునిపటము పూజింపుచున్న
రుక్మిణీదేవిః పూజావిధానము ముగియునరేకి, సత్యభామ ప్రవేశించును.]

రుక్మి—(సత్యభామను జూచి)

ఉ॥ ఏలొక సత్య మైతొడవు ♦ లేమియుఁదాల్చక నొంటిపాటునకా
సోలుచు చింతతోడఁ జనుచుంటివి యెవ్వరికై తిప్పింప గో
పాలుఁడు తేమమేకిద శుభంబై కదా భవదీయకేళికి
శ్లోల మనోపకారిము గ్రహించితివమ్మ! యెరుంగఁజెప్పుమా.

సత్య—అక్కా! యేమని చెప్పుదును?

రుక్మి—చెల్లెలా! అట్లందు వేమి?

సత్య—అక్కా!

ఉ॥ చేసితి నొక్క కార్యమును ♦ చెడ్డ యటంచు గ్రహింపనేరకే
గాసిలిపాటుఁ జెందితిని

రుక్మి— * కాంతుని కెగ్గొనరించినావా

సత్య— యా

రుక్మి—దోసము గాదటమ్మ

సత్య— మదిఁ * దోచకపోయె నిజేశుదానముగా
శేసితి

రుక్మి—అయ్యో యెల్ల మనఁచేతము లొప్పెడు మా

సత్య— యొనర్చితిగా.

రుక్మి— చెల్లెలా! యెంక మనమాలినకార్య మొనర్చితి
వమ్మా! చేజేత పోజేతుని దాన మొనంగితివే! అయ్యో! మన
కామహానీయుని పాన నేనాభాగ్య మింక లభింపజాలదు
కాఁబోలు. ఎవరికి దాన మిచ్చితివి?

సత్య—నారదునకు.

రుక్మి—ఎట్టినియమములతో నొనంగితివి?

సత్య—అక్కా! ఆ నాదుండు ప్రాణమునకుఁ బూర్వము నా గృహం
బున కేతెంచిన యొక శుభః మైన వ్రతముఁ జెప్పుమని యడుగ
నీ పుణ్యకవ్రతము నెవడేశించి పారిజాతముతో నాథుని
దాన మియవలయు నని వచించె. భర్త దానమునకు నేను
సంజేహింప భర్తయెత్తు ధనముగాని ధనేశ్వరముగాని యిచ్చి
మరల గ్రహింప వచ్చుననియె. అంశట నమ్మి వ్రత
మొనరించితి నా గృహంబునఁ గల సకలధనకవస్తు
వుల నిడినను నాథుని దూచజలక పోయెను. అంత ప్రాణ
శ్వరుని నెవరికియిన నమ్మకొనియెద నని బతులు దేరిపోవు
చుండెను.

రుక్మి—అకటా! చెల్లెలా, సత్కాదేవీ! యెంకపొరబడితివమ్మా!

గీ॥ అరయగఁ బివీలికాని బ్రహ్మాంతమగు వ్ర
పంచ మెల్లను గుడిలో * నుంచెయున్న

హరిని ధనములఁ దూచఁగా * సరయుఁబెల్ల
కొండ పెండ్రుక బిగియించు * కోర్కెకాదె!

అతఁ డెవ రని తలంచితివి?

మ॥ సురలున్ సిద్ధులు భేదరావురలు యశ్శుల్ సాధ్యులున్ నాగకి
న్నరవిద్యాధరుణ్ మునుల్ మదిని * సన్మానింతు రెవ్వని స
ద్గురుగా నెంచి యతండ్ ద్వాపరమునన్ * గోపాలుఁ డయ్యెన్ నిశా
చరదౌర్జన్యమిఁ బావనెంచి యదువంశంబుండు సాత్రాజితీ!
ఇప్పు డానారదుఁ డెచ్చట నుండెను?

సత్య—అక్కా! నేను నాతప్పిదమును తమింప వేడకొన నీవు వచించి
నటులే నారడమునిచెప్పి భక్తిగలవా రొకతృణ మిడినను కృష్ణ
భగవాననిఁ దూచవచ్చుననియు నట్టి భక్తి నీయందుఁ గల
దనియు తోడ్కొని రమ్మనియె.

రుక్మి—చెల్లెలా! నే నంతటిదాననా? నారదుఁ డెగతాళిపలికెగాక!

సత్య—అక్కా! అట్లుగాదు. తప్పక యీ కార్యము నీవలన నెఱ
వేరునని వచించె.

రుక్మి—అమ్మా! యెటు లయినను మనక కి విడిచి పెద్దల యాశీ
ర్వాదఫలితముననైన గ్రహింపనగునేమో పోదము, పద.

(అని యొకతులసిదళము గైకొనను.)

సత్య—రమ్మ! (ఇరువురు సిమ్మమింతురు. తెరవాయిను.)

[తెరయెత్తగా సత్యభామమండిరమునందు శ్రీకృష్ణ వారడ జయంతు లుండె రుక్మిణీ
సత్యభామ కుటిలల ప్రవేశింతురు]

రుక్మి—నాథా! నమస్కారము.

కృష్ణ—ఇప్పు సిద్ధి రస్తు.

రుక్మి—మునిచంద్రమా! అభివాదము.

నార—మనఃఫలప్రాప్తి రస్తు.

రుక్మి—బ్రాహ్మణశేఖరా! నందనములు.

జయం—అనుకున్నంత యయ్యే రస్తు.

రుక్మి—మునీంద్రా! యీ సత్యాదేవీచే నను బిలిపిరచిన కారణమేమి?

నార—రుక్మిణీ! యీ సత్యాదేవి యీశ్వర్లుని నాకు దాన మొనంగె.

మరల నీతని గ్రహించుటకు ధనముగాని, ధనేతరముగాని
యీశనియెత్తు నిచ్చి కొనవలసిన క్రమంబు గలదు. అది
సత్యాదేవి కలధ్య మయ్యెను ఈమె నన్ను బలిమాల
నీవలనఁ గాఁగలదేమో యనిచెప్పితిని.

రుక్మి—అటులయిన నే నిపుడు ప్రాణేశ్వరుని దూచవచ్చునా?

నార—మంచిది. సత్యాదేవీ! యీశ్వర్లు నెవరు తూచెదరో వారివశుఁ
డగును. ఇందులకు నీ కిష్టమగునా?

సత్య—ముమ్మాటికి నిష్టమే

జయం—మునీంద్రా! నను బోలిన వ్యక్తియొక్కఁడు పేలపిండి దినుచుండ
నవ్వగా నది గాలికి పోయినదంట. అంత నా జ్ఞాని పోయినది
కృష్ణార్పణ మననంట. ఆమాదిరిగా నిప్పు డీక సత్యాదేవి
యెన్ని చెప్పినను సరియని వలుకుచునేయుండును.

నార—రుక్మిణీతరుణీమణీ! యీక నీ ప్రయత్నము కొనసాగింపుము.
కృష్ణా! నీవీ తానునఁ గూర్చుండుము.

కృష్ణ—(తానునఁ గూర్చుండును)

రుక్మి—సత్యాదేవీ! యీధనధనేతరముల నన్నిటిని దీయించి వెలుపల
నుంచుము.

సత్య—జయంతా! కుటిలా! మీ రా ధనధనేతరములఁ దీయుఁడు!

జయం—కుటి—(ఆవిధముగ నొనర్తురు)

రుక్మి—(కృష్ణునకుఁ బ్రదక్షిణముగా ముమ్మారు తిరిగి కూర్చుండి పాద
ములంటి) మహాత్మా! పురాణపురుషా! వేదస్వరూపా! దేవకీ
నందనా!

నీ॥ నీ లీలచేఁ గదా ♦ నిఖిలప్రపంచంబు

జన్మకారణగతుర్ ♦ జరుగుచుండు

నీప్రేమచేఁ గదా ♦ యీప్రపంచం బెల్ల

దినదినవృద్ధిచేఁ ♦ దేజరిల్లు

నీ శోక్మచేఁ గదా ♦ నిఖిలజీవభూహ

మలు కర్మమున లయ ♦ మొందుచుండు

నీమాయచేఁ గదా ♦ భూమినభస్తార

కాంభోధు లిల నిండఁగనయ్యె మిగుల

నీవిలోకనమేగదా ♦ నిమిషనిమిష

మునకు నొక్కొక గతిసౌఖ్యములును కష్ట

ములున గై నేసి భ్రమతిను ♦ గొలుపుచుండు

భక్తవత్సలవిరుదాంక ! ♦ భవవివాళ!

గీ॥ నీదుఃఖరితంబులు సురమా ♦ నీంద్రులకను

భాతికును శైలతనయనంభాతికును న

లభ్య మందు యువతిని నేర్వంగనోప

నన్న మన్నించి పోవు మాంపన్నరక్ష!

కృష్ణ—యువతీ! నీపని నెరవేర్చుము.

రుక్మి—(లేచి యంజలి ఘటించి.)

ఉ॥ శ్రీతరుణిమనోహరుని శేషశయాసుని పాదపంజిజ

ద్యోతకమందు నామనను ♦ దూలునయేని సదామనోహర

శ్రీతరశేరి కన్యమును ♦ జంతనజేసి యెఱుంగనేని నేఁ

డి తులనీదళంబు హరినిం దులఁదూఁచెడు గాత భక్తిమై.

(ఈలనీదళము త్రాసునక్షత కృష్ణునిపై పు పైకిలేచును పుష్పవృష్టి కరియును)

నార—సత్యాదేవీ! యిప్పటికైన నీయజ్ఞానము విడిపోయెనా శౌరి

భక్తజనవత్స్యుండు కాని స్త్రీలోలుఁడు కాడని యెఱింగితివా?

ఇంక నొక్క విషయము జెప్పఁదలఁచితిని.

క॥ ఈమెయె శ్రీలలనామణి
యీమహానీయుండె హరి ధరిత్రీభరము
నేమమునఁ దీర్చుగా బల
రామానుజుడై జనించి ధర్మ ధరిత్రీ.

సత్య—మునీంద్రా! మీకృపవలన వాయుజ్ఞానంబు విడిపోయె ప్రాణేశ్వరుని భక్తవాత్సల్యంబు నాకుఁ గాక ప్రపంచ మంతటికిని విశదం బయ్యె. ప్రాణేశ్వరా!

క॥ ఈ విట్టి వాడె వసుచును
భావి పరి మోహమున నశివకృతిని నీకుఁ
గావించితి నింకను నీ
నేవాభాగ్యంబున దయ ధన్యవై కృపతో.

కృష్ణ—సత్యాదేవీ! నీ వొచ్చిన యపచార మేమియును లేదు. చింత నంపకుము.

చ॥ పతిమున లేకమై వలలఁ ధరించితి రందున గర్వభంగము
మతిఁ బడఁగె బోకుమవిమానముగాదది నీకు శ్రేయసా
న్నతియె యిట్లు రక్షింతుల ధర్మము సావల దీరకున్నచో
ద్యుతి లభదేము భూషణముతోప్పనిచోటునఁ గుట్టజూతురే.
రుక్మిణీ! నీకుఁ గావలసిన నడుగుము.

రుక్మి—ప్రాణేశ్వరా! జగత్కరణులగు మీ కృపావిశేషము కన్న నా కేమికోరికలును లేవు. అయిన నిట్లగుఁగాక!

మ॥ ప్రాణేశుండన దీర్ఘభక్తయుతయై ధర్మాత్మయై తత్పదా
ధీనప్రాభవయై యనూనమతియై దివ్యాభూతాదిని
జ్ఞానానందమయప్రవీణమణియై కామ్యాధిపారభయై
యోనారాయణ! రుక్మిణీసతి ధరించుగాత నీ నేవల.

కృష్ణ—తథాఽస్తు. నీకుఁ గావలసిన నడుగుము.

సత్య—మహాత్మా! నా కోరిక కోరిక కలదు.

మ. పతియేదేవునిరూప మంచు మదిలో * భావించుగా నోప కి
గతి ప్రాణేశుని నింద్యకార్యముల జోకకదేల్చి యుప్పొంగునే
నతియైనా ఇటువంటిభంగము లమేషం బంది దారిద్ర్యయై
పతితస్థానము నందుచుండ వరము * బ్రార్థింతు నీయంగదే.

కృష్ణ—తథాఽస్తు- జయంతా! నీవేమికోరెదవు

జయం—శ్రీరమానాయకా! నా కొక వీరి కలదు.

గీ॥ పరమమునులకు నెల్ల నం * భృమము నేది
ఆదిమధ్యాంతరముల శూన్యంబు నేది
యట్టి నీమూర్తికిని చెలికాడ నగుచు
జన్మజన్మను జనియింప * జాలు నీవె.

కృష్ణ—తథాఽస్తు. నారదా! నీ కేమైన గోరికెలు కలవా?

నార—నందనందనా! నీ సేవకన్న నాకుఁ గావలసిన దేదియులేదు.
అయిన నిట్లగుగాక!

ఉ॥ ఇంతులు భర్తల బియ్యము * లేర్పడఁ జూచుచు నెల్లవేళల
మింతురుగాత సేవల నహింసనుఖం బొనగూడునట్లు ప్రే
మింతురుగాత భర్తలు రమేశ! సదా జగమందు భక్తుల
త్యంతము నీదుప్రేమల * ధరన్ విహరింతురుగాక భక్తినిక.

కృష్ణ—తథాఽస్తు.

గ ద్య:

ఇది శ్రీవేదవైల లక్ష్మీనృసింహ కరుటా కణాక్ష వీక్షణ లబ్ధకవితా
మధుర భాగధేయ సూరిజనవిధేయ యేకేశ్వ పెంకటనుబ్బయ
నామధేయ ప్రణీతంబైన సాత్రాజితి గర్వభంగమున
పంచమాంకము

సర్వము సంపూర్ణము. శ్రీ. శ్రీ శ్రీ.

